

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 46 (12).**

1927. a.

III Riigikogu koosolek 1. märtsil 1927. a. kell 17.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **Fr. Akel**, haridusminister **J. Latik**, rahaminister **L. Sepp**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **A. Kerem**, kohtuminister **J. Sepp**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

2. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

3. Eesti ja Helveetsia vahelise Haagi tsiviilprotsessi-konventsiooni vastastikuse maksmapaneku deklaratsiooni kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

4. Eesti ja Taani vahelise lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

5. Eesti ja Belgia-Luksemburgi majandusliidu vahelise kauba- ja laevanduslepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

6. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

7. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

8. Seadus lindude kodu asutamise kohta Kuressaare linna piiris asuvas „Väikeses lahes“ — O. Puki, A. Jõeääre, J. Teetsov'i ja A. Kärneri ettepanek.

9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seadus — erikomisjoni ettepanek.

10. Mäeseadus — III lugemisel.

11. Sonda-Mustvee raudtee ehitamiseks maade sundvõõrandamise seadus — II lugemisel.

12. Pedja liivaaugu laiendamiseks maa sundvõõrandamise seadus — II lugemisel.

13. Firmade seadus — II lugemisel.

14. Äride registreerimise seadus — II lugemisel.

15. Riigivaranduste kinnitamise seadus igasuguste kahjude vastu — II lugemisel.

16. Veeühisuste seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

17. Riigiasutustes eraisikutele ja -asutustele maaplaanide, hindamise- ja piiridokumentide valmistamise ja õigekstunnustamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

18. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

19. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

20. Üüriseaduse muutmise ja osalise kaotamise seadus — üüriseaduse komisjoni ettepanek.

21. Palga alammäära seadus — sotsialkomisjoni ettepanek.

22. Uute linnade tuluallikate suurendamise ajutine seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

23. Kohtupristavite taksi seadus — üldkomisjoni ettepanek.

24. Eluaseme seadus — maakomisjoni ettepanek.

25. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolöri aruande kohta o/ü „Revalis'e“ asjas.

26. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

Juhataja **M. Martna**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta sõna ei soovita, loen päevakorra vastuvõetuks.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäriil teadaande korras.

1. Teadaandmine tervitus-telegrammide kohta.

Sekretär **J. Piiskar**: Vabariigi 9. aastapäevaks on Riigikogule tulnud järgmised telegrammid:

Latvia saeima esimees dr. Paul Kalnins'ilt: „Vabariigi asutamise aastapäeva puhul läkitan Läti parlamendi ja oma nimel Teie ekstsellentsile ja Eesti Riigi-

kogule soojemad ning parimad õnnesoovid. Ma olen veendunud, et meie poliitilise ja majandusliku koostöö läbi juba saavutatud tagajärjed, mille arv suurenes nii tähtsa tolli-unioni teostamise lepingu võrra, on meie liitrahvaste majandusliku arenemise kindlaksmaks pandiks ning meie iseseisvuse parimaks kindlustuseks.“

Vastuseks sellele telegrammile on Riigikogu esimehe poolt saadetud järgmine tervitus: „Tema ekstsellentsile saeima presidendile. Riias. Eesti Riigikogu nimel tänan soojade õnnesoovide eest, mis Teie ekstsellents Latvia parlamendi ja oma nimel avaldasite Riigikogule ja minule Eesti vabariigi aastapäeva puhul.“

Riigikogu ja oma nimel olen õnnelik Teile kinnitama, et poliitiline ja majanduslik koostöö Latvia ning Eesti liitrahvaste ja nende parlamentide vahel on mõlemate riikide arenemise ning kindluse kõvemaks aluseks.

Soovin saeimale ja Teie ekstsellentsile suurt edu kõrges töös Latvia rahva ja riigi heaks käekäiguks.“

Soome eduskunna esimehelt on tulnud järgmine telegramm: „Riigikogu esimees Einbund. Tallinn. Iseseisvuse päeval soovin Eesti rahva esitajate kogule parimat edu selle edasikestvas isamaalises töös riigi ja rahva heaks.“

Selle telegrammi peale on Riigikogu esimehe poolt saadetud järgmine vastus: „Soome eduskunna esimehele. Eesti Riigikogu nimel tänan südamlikkude soovide eest, mis Teie minu kaudu avaldasite Riigikogule Eesti iseseisvuse päeva puhul. Soovin eduskunnale suurt edu tema kõrgetes ülesannetes Soome riigi ja rahva heaks käekäiguks.“

Peale selle on tulnud tervitustelegrammid: Juudi kultuurvalitsuse esimehelt, II diviisi ülemalt ja Helsingi Eesti spordiselts „Malevalt.“

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Komisjonidesse on antud järgmised seaduseelnõud: 1. 1926./27. aasta kulude ja tulude lisaeelarve nr. 3 — rahaasjanduse komisjoni.

2. Eesti ja Läti vahelise mõlema riigi piiriäärsetel jõgedel metsamaterjalide parvetamise kokkuleppe kinnitamise seadus, — mis varem anti väliskomisjoni, anti üldkomisjoni.

3. Teadaandmine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumiste kohta veebruarikuul. (Sekretär **J. Piiskar** kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata otsuste protokoll nr. 46(12) lisa nr. 3)

4. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — II lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus.

§ 1. Eesti-Saksa vaheline vahekohtu ja lepituse leping, mis alla kirjutatud Berliinis 10. augustil 1925. aastal, tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. Lepingu eestikeelne ja saksakeelne tekst avaldatakse ühes käesoleva seadusega.

5. Eesti ja Briti vahelise rahatransferte vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **J. Tõnisson** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, §§ 1 ja 2.

Eesti ja Briti vahelise rahatransferte vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus.

§ 1. Eesti ja Briti vaheline rahatransferte vahetamise kokkuleppe, mis alla kirjutatud Londonis, Briti poolt 31. juulil 1925. a. ja Eesti poolt 16. septembril 1925. a., tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. Kokkuleppe ingliskeelne tekst ja eestikeelne tõlge avaldatakse ühes käesoleva seadusega.

6. Eesti ja Helveetsia vahelise Haagi tsiviilprotsessi-konventsiooni vastastikuse maksmapaneku deklaratsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp**: Igas riigis töötavad kohatud. Raske on aga kohtuotsuseid täide viia siis, kui kodanik, kelle kohta otsuse käib, teises riigis asub. Nende raskuste lahendamiseks on 1905. aastal Haagis sõlmitud ja üksikute riikide poolt alla kirjutatud eriline konvent-

sioon, mis kannab nime — tsiviilasjus abiandmise konventsioon. Seda konventsiooni ei olnud Eesti riik seni ajani omaks tunnistanud, aga viimasel ajal, kus meie loomulikku vahekorda tahame astuda teiste riikidega, on ka siin teatud edusammud olnud. Aluseks sellele kokkuleppele on käesolev seadus, mis pakub ja palub Riigikogu kinnitada kokkulepet kohtu-otsustesse vastastikuse abiandmise alal Eesti rahva ja Helveetsia riigi vahel. See kokkulepe on alla kirjutatud Vabariigi Valitsuse ja Helveetsia riigi esitaja poolt juba läinud aastal

enne jõulu. Väliskomisjon on ta põhjalikult läbi kaalunud ja otsusele tulnud, et komisjon Riigikogule soovitada võib seda vastu võtta.

Sellepärast on mul au väliskomisjoni nimel Riigikogule ettepanek teha, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

7. Eesti ja Taani vahelise lepituskonventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp:** Käesolev konventsioon, mis käsitleb lepituse protseduuri kahe riigi vahel, nimelt Eesti ja Taani vahel, kuulub nende lepingute seeriasse, mis Riigikogu poolt juba mitmel korral kinnitamisele tulnud. Oma ehituse poolest sarnaneb käesolev konventsioon üldjoontes täielikult sellele konventsioonile, mis Eesti riiki Rootsi riigiga sõlminud on. Kuna see viimane konventsioon Riigikogu poolt pikemal arutamisel on olnud ja sellega need põhimõtted, mis seal esile tulnud, Riigikogu heaks on kiitnud, oleks liigne neid tänasel koosolekul kordama hakata.

Väliskomisjon, kes Eesti ja Taani vahelise lepituskonventsiooni sisu kaalus, tuli otsusele, et see konventsioon üks nende hulgast on, mis võimaluse annab rahulikult teel tüliküsimusi riikide vahel lahendada, ja teeb ettepaneku, seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

8. Eesti ja Belgia-Luksemburgi majandusliidu vahelise kauba- ja laevanduslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

Väliskomisjoni aruandja **J. Tõnisson:** Belgia ja Luksemburgi vahel on juba 1921. aastal majandusliit loodud. Sellepärast ei saa nüüd ühe ega teise maaga eriliselt kaubalepingut sõlmida. Meil on väljavedu Belgiasse üksikute ainete poolest võrdlemisi tähtis, isearanis linade väljavedu on võrdlemisi suur. Niisama läheb siit ka nahku välja. Kaubanduslik läbikäimine võib veel tõusta. Sellepärast on nüüd välisministeerium läbirääkimiste järele arvamisele jõudnud, et kaubandusleping Belgia ja sellega ühenduses seisva Luksemburgiga on meile teatava majandusliku tähtsusega. Sellepärast on siis ka kokku lepitud mõlema riigi majandusliiduga.

Sellejuures on aluseks võetud Eesti-Prantsuse vaheline kaubaleping, mitte küll sisuliselt, vaid välise kaju poolest.

On silmas peetud neid vastuväiteid, mis Eesti-Prantsuse vahelise kaubalepingu vastu ette toodud. Sellepärast on nüüd kõrvaldatud teatavad alused, mis oleksid võinud vastuvaidlust sünnitada. Meil on kahtlemata huvitav kaubalepingut Belgiaga sõlmida, sellepärast et Belgias ja Luksemburgis maksma on pandud minimaal- ja maksimaal-tariifi määrad. Selle tagajärjel on nendel maadel, kellel tähendatud riikidega kaubalepingut ei ole sõlmitud, raske oma saadusi sinna vedada, sellepärast et neil 3 korda rohkem tuleb tolli maksta kui teistel. Sellepärast on siis ka sündsaks arvatud kaubanduslik leping võimalikult pea sõlmida.

Väliskomisjon on küsimust kaalunud ja selgusele jõudnud, et meil on majanduslik huvi oma läbikäimise elustamiseks nende maadega. Sellepärast on mul väliskomisjoni nimel ette panna, Eesti ja Belgia-Luksemburgi majandusliidu vahelise kauba- ja laevanduslepingu kinnitamise seadus I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

9. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumisel täidab aruandja kohuseid redaktsiooni komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega redaktsiooni komisjoni muudatused 1—8.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette, vastu võtta „Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastuvõetud kujul järgmistele muudatustega:

1. § 16, eelviimane lõige, teine rida vastu võtta: „esitajad nende maakonda puutuvate asjade arutamisel“.

2. § 19, p. d algus vastu võtta: „Maakonna hindamiskomiteede poolt toimetatud üksikute kinnisvarade hindamise kohta esitatud kaebuste otsustamine“.

3. Sealsamas, märkus, esimene rida: komitee..... kohta, p. o. hindamiskomitee peale.

4. Sealsamas, märkuse viimane rida: tagajärgede kohta, p. o. tagajärgedest.

5. § 20. p. d: viimases reas sõna „läbi vaatamine“ järele paigutada komma.

6. Sealsamas, märkuse esimeses reas: selle p. o. käesoleva.

7. § 20. p. f, märkuse teine rida: tõsta, p. o. esitada.

8. Sealsamas märkuse lõpp vastu võtta: „teadaande kättesaamist hindamistööde tagajärgedest“.

10. Eesti riigi- Redaktsiooni komisjoni kontrolli ajutise aruandja rkl. Gustavson'i seaduse täiendamise seadus puudumisel täidab aruandja kohuseid redaktsiooni komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu redaktsiooni komisjoni muudatus.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette, vastu võtta „Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastuvõetud kujul järgmise muudatusega:

1. I osa esimese lõike lõpp märkusega järgmiselt, p. o. järgmise märkusega.

11. Seadus linnade kodu asutamise kohta Kuressaare linna piiris asuvas „Väikeses lahes“ — O. Puki, A. Jõeääre, J. Teetsovi ja A. Kärneri ettepanek.

O. Pukk (põl): Teen ettepaneku, seadus linnade kodu asutamise kohta Kuressaare linna piiris asuvas „Väikeses lahes“ anda üldkomisjoni.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

12. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seadus — I lugemisel.

Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse komisjoni aruandja **J. Holberg**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie

riigiteenistuse seadus, mis peab korraldama vahekordi riigi ja riigiteenijate vahel, mis vastu võeti 1924. a., näeb ette, et meie riigiteenijad jagunevad kahte liiki, esiteks need, kes teenivad koosseisu seaduses ettenähtud ametkohtadel, ja teiseks — vabateenijad. Riigiteenistuse seadus määrab ära kindlamalt vahekorrad ametnikkude ja riigi vahel, kuna vabateenijate vahekorra korraldus jääb meil maksma Balti eraõiguse alusel, välja arvatud mõned üksikud küsimused, mida riigiteenis-

tuse seadus lahendab. Riigiteenistuse seaduses on ka tähendatud, et seni kui meil ei ole vastavat koosseisu seadust, loetakse ametnikuks neid teenijaid, kes eelarve juures iga aasta vastuvõetavas koosseisus üleval. Meil oli riigi algusest saadik välja kujunenud olukord, et eelarved esitati üksikutelt ametkondadelt, kus oli ära tähendatud üksikute kohtade arv ja ühes sellega ka palgasumma, kui palju igaüks palka saab. Nii et iga aasta eelarve arutamise juures tulid ka koosseisud arutamisele. See ei olnud aga loomulik nähtus. Kui seal kohti taheti maha kustutada, siis paljudel korradel ei olnud motiiviks see, et ametkohta kustutada, vaid et sellel kohal olevast isikust lahti saada. Ja meie oleme näinud ka möödunud aasta eelarve arutamisel, et eelarves tõmmatakse teatud koht maha, aga sealsamas luuakse juurde uus koht teise nime all ja samasuguse palgaga. Et lõppu teha niisugusele seisukorrale, olid tarvis kindlaks määrata eriseadusega kindlad koosseisud, ja käesolev seadus tahab lahendajaks olla selles küsimuses. Peab tähendama, et mitu korda oli Vabariigi Valitsuses, samuti ka Riigikogu eelarve-komisjonis arutamisel, missugused riigiteenijad ametnikkudeks ja missugused vabateenijateks lugeda. On ka vastavad eelnõud rahaministeeriumi poolt esitatud, aga eelarve-komisjon ei leidnud võimalikuks neid koosseise esitada, vaid lükkas need tagasi ja jättis senise seisukorra maksma. Aga ma tahan vahepeal tähendada, et selle tõttu, et meie koosseisud on pärit sõjaajast, olid need õige laialiseks paisunud, suuremaks läinud, kui seda meie praegune riigivalitsemise kord tarvitab. Omalajal katsus ka Vabariigi Valitsus vähendamist läbi viia. See ei andnud tagajärgi, ja 1924. a. valitsus, kes ametisse astus märtsikuul algul, sai Riigikogult võimaluse, teatud viisil ametnikkude arvu vähendamist lahendada. Talle anti õigus ametnikke lahti lasta sel põhjusel, et taheti ametikohad ära kaotada ja neid vakantseteks jätta, kuni tuleb järgmise aasta eelarve. Kui esitati uus eelarve ühes koosseisude eelnõuga, siis ei figureerinud see vakantne koht enam eelnõus. Sarnane kord ei ole loomulik. Seda erakordsete volituste edasiandmist on valitsused seniajani kasutanud ja neid volitusi tarvitanud niipalju kui võimalik olnud, on vastavalt ametikohad ka siis vakantseteks jätnud ja pärast eelnõu esitanud, või olgu see siis eelarve juures, ilma vakantsete kohtadeta.

Ma tahan öelda, et praegune eelnõu ei sisalda mitte üksi koosseise, vaid sellel on võib olla suurem tähtsus finants küljest. Käesolevas eelnõus tuleb reguleerimisele palkade küsimus. Palkade küsimust, mis on rahaline küsimus, on arutatud pikemat aega. Teie

teate väga hästi, et meil seniajani oli maksev palgaseadus 1. jaanuarist 1923. a. See seadus loeti mitteküllaldaseks, sest palkade määrad ei vastanud tegeliku elu nõuetele, ja valitsus pidi lubama perioodiliselt iga aasta lisatasusid. Meie eelarve-seadus nägi iga aasta ette 13. kuu lisapalga. See seadus, mis 1923. aastast on maksev olnud, see ei vasta enam praeguse aja elukallidusele, ja sellepärast anti 1925. aastal ametnikkudele lisatasu 14. kuupalga näol. 1926. aastal ei saadud aga enam leppida 14. kuupalgaga, vaid ka sellele tuli lisa anda ja nimelt 15. kuupalk. Järelikult said ametnikud 1926. aastal 15 kuupalka. Sarnane perioodiline lisatasu maksmine, mis ette võeti suuremalt jaolt ametkondade endi pealekäimisel, tekitab palju raskusi riigikassale nende palkade väljamaksmises. Samuti ei olnud selles mingisugust kindlat süsteemi ega võinud kuidagi öelda, kui suur või väikene ühe ametniku aastane sissetulek on. Seda ei saanud loomulikuks pidada ning taheti vastavalt parandada sellega, et asuti uute kindlate palgamäärade väljatöötamisele ühes koosseisudega. Nende palgamäärade või selle palgaredeli aluseks on võetud järgmised normid: 1) 14. kuupalk ning sellele juurde lisatud palgakõrgendus 25% üksikutes ametkondades. Peab tähendama, et see jaotus kõigi ametkondade kohta ühesugune ei ole, mõnes kohas teeb 14. kuupalk ühes palgakõrgendusega rohkem välja, mõnes kohas vähem. See oleneb sellest, kuidas endised palganormid olid.

Edasi tahaksin tähendada, et meie riigiteenistuse seaduse põhjal on jaotatud riigiametnikud kahte liiki, see on ametnikud ja vabapalgalised. Selle küsimuse juures ei võinud lahkarvamisi olla seni, kui meie praegune riigiteenistuse seadus maksab. Peatahtsus selle seaduse juures oli muidugi rahalisel küljel. Koosseisu seadusega on lahendamisele võetud palganormid, mis ühe või teise ametastme kohta käivad. Neil põhjustel anti valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni. Rahaasjanduse komisjon moodustas vastava alamkomisjoni, kus seda seadust kaks kuni kolm kuud arutati üksikasjalikult. Ei tehtud seal üksi parandusi eriliste küsimuste suhtes, arutati vaid peajasjalikult koosseisudes ettenähtud kohti, see tähendab, missugust kohta on võimalik maha tõmmata, missugust alles jätta vastavalt üksiku palganormiga. Aga see alamkomisjon ei suutnud oma tööd lõpetada, mille tõttu valitsus vahepeal sunnitud oli eelnõu tagasi võtma. Siis esitas valitsus volituseelnõu. See küsimus oli arutamisel vanematekogus; selle volituseelnõuga taheti Vabariigi Valitsusele õigus anda koosseise maksuma panna oma äranägemise järgi, oma

võimuga. Kuid vanematekogu oli selles küsimuses vastupidisel seisukohal, et niisuguse põhimõtte järgi võimalik ei ole valitsust selleks delegeerida. Vanematekogus lepiti kokku, et valitaks eriline koosseisu komisjon, kellele lühikene tähtaeg antakse, umbes üks nädal.

See komisjon on nüüd valitsuse poolt esitatud eelnõu läbi vaadanud, arvesse võttes suuremalt osalt kõik need parandused, mis endine alamkomisjon tegi, ja nendega suuremalt osalt ühinenud. Käesoleva seaduseelnõu järgi oleks siis meil riigiteenistuse vahekorras kaks liiki: 1) need inimesed, kes teenivad kohtute alal. Nendel on erilised palganormid. Mis puutub kohtunikude palgaastmetesse, siis on neid 12. Kõige kõrgem palgamäär selles liigis on 44.000 marka kuus — see on Riigikohtu esimehe palk, siis on 22.000 marka kuus alalise rahukohtuniku ametastme palgaks ette nähtud. Mis puutub ametaladesse, siis on siin peaaegu kaks korda palgaastme vahe väiksem. Näiteks olgu toodud ministri abi koht või peadirektori koht. Siis läheb redel allapoole. Seal on direktsoonide ja peavalitsuste juhatajad. Kõige alamaks astmeks on 6.000 marka, need oleksid kantsleiametnikud ja tehnilised töötajad raudteevalitsuse alal, riigi majandusettevõtetes jne.

Käesolev eelnõu jagab töötajad määralisteks ja ülemääralisteks. Määralised on need, kes käesolevas seaduseelnõus on ette nähtud, ja ülemääralised — kes ei ole eelnõus ette nähtud, kelle palgad normeerib Vabariigi Valitsus. Määralised riigiteenijad jagunevad ametnikkudeks ja vabateenijateks. Vabapalgalistel on samasugused õigused nagu ametnikudelgi, neil on pensionisaamise õigus, arstiabi õigus jne.; ainus lahkumine on see, et vabapalgalisi saab kergemalt vabastada ametist kui ametnikke, neid võib, kui teenistusolud seda nõuavad, ette ütlemata vabastada, ja nende ümberpaigutamine ei ole seotud sarnaste raskustega, nagu see on ametnikkude suhtes maksuma pandud. Sarnane liigitamine on tarvilik sellepärast, et meie praeguse riigivalitsemise aparaadi juures valitsusasutused ei ole kestvad oma iseloomu poolest ja nende ülesanded võivad kergesti lõppeda, siis on ka parem, et ametnikke oleks võimalik kergemalt lahti lasta, et ei oleks sekeldusi nende vabastamise juures. Aga tahaksin öelda, et nende suhtes on maksuma pandud palju väiksemad erimäärad teenistusse võtmise juures. Meie teame, et riigiteenistuse seadus seab kõige minimaalsemad nõudmised üles, kellele õigus on riigiteenistusse astuda, et ta peab vähemalt kuueklassilise algkooli kursuse lõpetanud olema, kuna mujal eriseadus suuremaid nõudmisi üles ei sea. Meie teame, et väga paljudel raudtee aladel

kohe algusest saadik inimesi teenistusse on võetud, kellel ei ole vastavat haridust. Nende käest ei või seda nõuda, sest ei või mõnda vaguniseadjat või konduktorit ametist vallandama hakata, et tal ei ole kuueklassilise algkooli haridust. Sellel juhtumisel, kui teenistuskohast oleks ametikoht, ei saa seda teha. Vabariigi Valitsusele on antud õigus neid kinnitada... (stenoogramm segane). Mis puutub koosseisu komisjoni töösse, siis peab tähendama, et tema on võtnud käesoleva eelnõu Vabariigi Valitsuse poolt ja vastavad parandused teinud. Ja peab tähendama, et need on liikunud rohkem ühes suunas, see tähendab suurenemise suunas. Vähendusi palgaredelis või üksikute ametnikkude suhtes ei ole ette võetud. On mõned ametikohad maha kustutatud, üldist palgasummat vähemaks aga ei tehtud. Et ametikohtade või vabateenijate palku oleks vähendatud, seda ei ole seni teada. On suurendusi läbi viidud. Neid suurendusi on läbi viidud ühel alal rohkem, teisel alal vähemal arvul. Kõigepealt, austatud Riigikogu liikmed, seaduseelnõu on teile kätte saadetud, kui vaatate seletuskirja, siis näete, et siin üksikasjalikult iga isiku kohta välja on arvatud, kuipalju palka on kõrgendatud. (stenoogramm segane). Et ühtlustamist läbi viia, tähendab, et kõik üheastmelised kohad kõikides ministereeriumides ühtlaselt jaotatud saaksid, selleks võttis komisjon tihtilugu palgakõrgendusi ette. Niisuguste palgakõrgenduste summa on kõige suurem, nimelt tehnilistele jõududele. Arvati, et need inimesed, kes on eri- või kõrgema haridusega, peaksid ka vastavalt hinnatud saama, nimelt nende töö peab hinnatud saama. Näiteks ei ole inseneridele, vastavalt nende võimistele, väärilist tasu antud. Pean tähendama, et tehniliste jõudude palga kõrgendamistega ka Vabariigi Valitsus ühines, kuna suurema osa teiste palga kõrgendamistega Vabariigi Valitsus ei ühinenud.

Kohtuministreeeriumis on suurendamine kõige suurem, võrreldes koosseisudega, mis kohtuministreeeriumil olid, nimelt 4.434.000 marga võrra. Kõrgendati ühe astme võrra, alates rahukogu esimehest, kuna aga palati ja Riigikohtu liikmete palgad jäeti maksma sel kujul, nagu valitsus esitas. Prokuratuuri kohta läksid hääled pooleks, ja selle läbi on siin esitatud variant. Valitsus ei olnud selle kõrgendamistega nõus, mis kohtuministreeeriumi poolt tehti, sest kui meie tõstame palka kohtunikudele alamas astmes, siis tekib sarnane olukord, et kohtunik alamas astmes saab kõrgemat palka kui kohtunik kõrgemas astmes, ning see lööks kohtu alal palgaredeli segi. Motiiviks toodi peajasjalikult seda, et kui arvesse võtta kohtuministreeeriumi alal 15 kuupalka, siis tekiks

sarnane olukord, et rahukogus hakkaksid kohtunikud vähem palka saama, kui nad said 1926. aastal, missugustel motiividel see ettepanek ka enamuse sai.

Teedeministreeeriumis on palgakõrgendus üle 5.000.000 marga. See tekkis selletõttu, et seal on palju tehnilisi jõude ning nendele taheti palka kõrgendada.

Ma ütlen, üksikute suurendamistega oli Vabariigi Valitsus nõus, kuna suurema osaga ta seda ei olnud, aga põhimõttelikult ei olnud ta palkade reguleerimise vastu... (stenoogramm segane). Edasi, käesolev eelnõu lahendab ka korteriküsimust. Peab tähendama, et riigikorterites elab meil rohkem ametnikke, kui käesolev nimekirja sisaldab, kuid siin nimekirjas leiame teie ainult neid, kes saavad korteri, kütte ja valgustuse prii ja kelle teenistus nõuab, et nad alati peavad ametikoha läheduses viibima.

Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev seaduseelnõu on minu arvamise järgi Riigikogul arutamiseks väga raske ja seda sellepärast, et ta määrab kindlaks riigiametnikkude koosseisud, mis kauemat aega püsima peavad jääma ja teiselt poolt palgad, mis riigikassal iga aasta kanda tulevad. Komisjoni aruandja andis ülevaate sellest, kuidas komisjonis tööd on tehtud. Kuid minu arvamise järgi ei ole komisjon seda küsimust põhjalikult kaalunud, vaid ainult pealiskaudselt võtnud. (Vahelhüüe A. Anderkopp'i, tõer poolt) Härra Anderkopp, kannatage, ma räägin ka sellest. Peale selle kõneles aruandja veel sellest, mis ja kuidas komisjonis on tehtud jne., ning mida arvesse võetud. Kuid arvesse ei võetud seda, kui palju see seadus maksab, ja küsimus, mis lahtiseks jäi, on seaduse maksvuse küsimus. Oleks väga huvitav olnud Riigikogul teada, kuipalju rohkem läks see seadus maksma, võrreldes nende palkadega, mis eelarve-korras, lisaeelarvete ja eriliste lisapalga seadustega on välja antud. Üldse seda korda, et meil tarvitusel on lisaeelarve, igasugused lisapalga seadused, ei saa korrallikuks pidada. Kuid kui Riigikogu kord sellele teele on asunud, ei ole sealt nii kerge lahkuda. Kuid üks asi, mis paistab silma juba käesoleva seaduseelnõu pealiskaudsel lehitsemisel, on see, et komisjon ei ole selle seaduseelnõu pii-ridesse peatama jäänud, missugused valitsus on esitanud, vaid on selle seadusega krediiti suurendanud, nagu komisjoni aruandja ütles, 18 miljoni marga võrra. Kuid komisjonil ei näinud teada olevat, ja ka aruandja ei puudutanud seda, et see seadus ei piirdu üksi ainult nende summade juures, mida siin praegu vastu

võtta tahetakse, vaid et need summad on kaugemaleulatavamad. Selle seaduse piirides hakatakse pensioni maksma, sest pensioniseaduses nähakse ette, et pensioni antakse viimase aasta palga järgi. Samuti hakatakse maksma ka korteriraha. On ette nähtud, kus teatud ametkonnad saavad 25% palgast korteriraha. (Aruandja J. Holberg: Ei saa!) Teie ütlete, et ei saa — aga saab. Siin on ühes paragrahvis öeldud, et politseiametnikud saavad korteriraha 25% palgast. (Aruandja J. Holberg: See ei ole korteriraha, see on lisatasu!)

Nii näeme, et ei saa kindlalt ja täpselt öelda, kui palju see seadus riigile maksab. Kuid ühtki seadust ei võiks vastu võtta, kui ei ole kindlat ülevaadet, sest meil on sellel alal juba kogemused, kus umbkaudu on niisuguseid seadusi vastu võetud ja pärast tagant järele nähakse ära, et jõud ei kanna ja et läheb liiga kalliks.

Näiteks pensioniseaduse juures ei võetud arvesse, kui palju see riigile maksma läheb. Nüüd annab aga tunda, et see seadus on riigile liiga kallis.

Hoolekande seadus ei ole veel täies ulatuses maksev, aga kui ta maksma pannakse, siis annab ta ennast tunda, et ta valus on. Edasi on maksma pandud algkoolide seaduses, et 1930. aastaks peab kuueklassiline algkool läbi viidama. (E. Jonas, stp: Jah peab!) Aga Teie parteiseltsimees Gustavson ütles, et kahjuks ei saa seda. (Vahelhüüe E. Jonas'e, stp poolt). Mis on aga selle puuduseks? See, et see nõuab omavalitsustelt niisuguseid suuri summasid koolimajade ehitamiseks, et selleks jõudu ei jätku. See on ainukene viga. (E. Jonas, stp: Aga omavalitsuse maksuseadus.) Kui kaugele meie siis selle maksuga läheme. Praegune seadus käsitab maksu tõstmist, ja kuhu meie siis lõppudelõpuks jõuame. Meie näeme, et suurte tähtsate, põhimõtetlike ja kaugeleulatavate seaduste juures ei ole Riigikogu kaalunud neid küsimusi põhjalikult läbi, vaid võtab seadusi umbkaudu vastu ja ei arvesta sellega, kuidas meie riigikassa ja riigi majanduslik jõud lubaks seda teostada.

Peab ütleva, et käesolev seadus on üks kallimatest, mis iga aasta nõuaks riigikassast suured summad. Teiselt poolt on aga selge, et riigiasutuste koosseisude ja teenijate palgade seadus on tarvilik ja ei tahaks sugugi selle vastu kõneleda. Ei tahaks sugugi selle vastu kõneleda, et riigiametnikkude palgaolusid ei tuleks parandada, küll aga tahaksin nende palgaolude parandamise juures peatuda selles mõttes, kuidas neid palgaolusid võiks parandada. Ühe korraga nü kaugele minna,

kus koosseisude kokkutõmbamine on hoopis välja jäetud, vaid otsekohe tullakse ja nõutakse palka juurde sellele suurele aparaadile, mis praegu riigiasutustes töötab, sellega ei saa aga kuidagi nõus olla. Kust võtta seda raha? Raha ei ole aga kuskilt mujalt võtta, kui riigikodanikkudelt maksude näol. Et aga rahva maksukoorem väikene oleks, seda ei saa öelda. (Chr. Kaarna, tõer: Andjaid õnnistab Issand!) Eile õhtul oli riigi majandusnõukogu koosolek, millest kõigi Riigikogu rühmade esitajad osa võtsid. Seal kõneles näiteks ühe suurema panga direktor ning tähendas, et nende pank pidavat 8 miljonit marka ainult riigi- ja omavalitsuste maksu maksma. (Vahelhüüe.) Puhaskasu oli 14 miljonit. See maks ei tule aga mujalt, kui neilt inimestelt, kes pangast raha laenavad ning äri ja tööstusringkondadelt. Kuid äri- ja tööstusringkonnad ei või aga jälle muidu pangast raha laenata, kui peavad rahvalt selle raha sisse võtma. Toodi ette ühe poliitilise rühma esitaja poolt, et meil müüakse maju maha selleks, et võimalik oleks välja rännata. Keegi öelnud: „Ma olen juba kaks maja riigimaksudeks ohverdanud, ei taha enam kaugemale minna!“ Öeldakse, et meie ei suuda enam niimoodi edasi minna. Maksud on juba niivõrd suured, et ei ole mingisugust võimalust neid veel suurendada. Kuid teiselt poolt nõutakse riigikassast väljaminekuid, pannakse seadusi maksma, kuid jääb ära näitamata, kust kõik raha tuleb. Kui praegu maksud viimase võimaluseni on ära kasutatud, kui riigikassale ikka uusi väljaminekuid seadustega peale pannakse, siis on ka täiesti loomulik, et peab ka uusi maksude nõudmise seadusi välja andma. Härra Jonas tähendas näiteks, et vaadake, praegu ei saa maal VI-klassilisi algkooli muidu kuidagi ellu kutsuda, kui antagu välja omavalitsuse maksuseadus, see tähendab, võimaldatagu kodanikkudele uusi maksusid peale panna. Nii on ka lugu käesoleval korral. Kui ei taheta maksusid tõsta ja kui võetakse seda põhjendust arvesse, et meil maksud liiga suured, siis on tarvis teisi abinõusid, et meie suudaksime kõiki nõudeid rahuldada, kõike väljaminekuid katta, et ikkagi riigi eelarve tasakaalus oleks. Kui praegu riigi eelarvet vaadata, siis mis seal veel kärpida oleks. Seal ei jää midagi muud järele, kui palgaparagrahvid, teenistusetasu ja toetusrahad, majapidamise, kantselei- jne. kulud, ja kui veel neid väljaminekuid, mis loova töö jaoks mõeldud, kärbitakse, mis siis järele jääb? Palgaparagrahvid ja see on kõik. Niikaugele minna ei saa. Siin peab kiires korras teisi abinõusid otsima, kuidas sellest seisukorrast välja pääseda. (Chr. Kaarna, tõer: Noh, nüüd tuleb rohi!) Poliitilised erakonnad

läksid III Riigikogu valimistele kokkuhoidmise tähe all. Nii mõnigi kord rääkisid poliitiliste erakondade kõnelejad rahvakoosolekutel, kirjutasid ajalehtedes, et neil tuleb kokku hoida, et riigi majapidamist niiviisi edasi arendada ei saa. Mul oli juhus ühest koosolekust osa võtta, kus rkl. Tõnisson kõneles, ja ta kokkuvõtte oli, et meil tuleb tingimata riigiasutuste koosseisusid kokku tõmmata, esiteks kuni 25% ja pärast rohkem. Kuid teisest küljest meie ei või jätta riigiteenijaid niisugusesse seisukorda, et neid uksest välja ajada, meil on tarvis neile vähemalt võimaldada 6 kuu palk. Ja seda meie ka maksame — kolme kuu palk maksetakse välja otsekohe ametist vabastamise puhul ja 3 kuu jooksul pärast seda maksetakse inimestele palka poole kuupalga suuruses. (Chr. Kaarna, tões: See on kokku 4½ kuud, aga mitte kuus!) Seda ei või ma öelda, et rkl. Tõnisson oleks öelnud, et inimesed peaksid palka täies ulatuses saama, vaid ta ütles, et nad peavad saama ja teised koalitsioonirühmad pooldasid seda. (Chr. Kaarna, tões: Noh, venitage see kahe aasta peale, on veel kauem!) Ka asunikude rühmas öeldi, et tuleb koosseisu kokku tõmmata. Mul oli ka juhus koosolekul viibida, kus rkl. härra Anderkopp kõneles, ja ta kõneles sedasama, et meil tuleb riigiasutusi kokku tõmmata, ministeeriumide arvu vähendada jne. Mõni aeg tagasi, kui tööerakonna rühm hakkas uut majanduspoliitikat looma, kõneles rkl. härra Strandman ja ütles, et meil tuleb esimeses järjekorras meie koosseise vähendada. Aga milles seisis siis selle uue majanduspoliitika töö ja milles on see kokkutõmbamine olnud? Kisa oli palju, kuid tegu vähe, kuni seni on 1500 ametniku võrra kokku tõmmatud, aga ega meil ei ole ainult sellest kasu, kui meie kokku tõmbame. (Chr. Kaarna, tões: Võtke palk ka maha!) Mina ei ole kunagi öelnud, et riigiametnik peab palgata olema, kuid meil tuleb ka teisi teid leida. Nii meie näeme, et see korraldus, millest on räägitud, on ainult sõnadeks jäänud, millest kuigipalju kaugemale pole jõutud, öeldakse — meie peame, meie tahame jne. Aruandja ütles, et Vabariigi Valitsus olevat selle seaduseelnõu, mis erikomisjoni anti, nii kokku seadnud, nagu teda omal ajal rahaasjanduse komisjon otsustas kokku tõmmata, aga mis tegid siis meie poliitiliste erakondade häälkandjad, kui rahaasjanduse komisjon koosseise kokku tõmbas? Nemad kirjutasid vastu ja igatviisi püüdsid seda komisjoni tööd halvata, ütlesid, et see ei ole küllalt korralik, et seda peaks tegema, ja töid selleks 100 moodust ette. Et sellest tülitavast alamkomisjonist

lahti saada, võeti uus moodus. Vanematekogus, kus kõik rühmad esitatud, öeldi, et antakse uus seadus, asutatakse erikomisjon, kes selle 10 päeva jooksul läbi vaatab. (T. Kalbus, tões: Härra Tonkman, Teie panite oma komisjoniga töö juba seisma!) Jah, härra Kalbus, meie ootasime Vabariigi Valitsuse poolt sellekohast esitist. Iga päevaga tuli lisamaterjali juurde ja ei olnud enam võimalik sellest kokkuvõtet teha, sellepärast ütlesime, et esitage sarnane kava, nagu teie seda näha tahate. Aga siis leiti poliitiliste rühmade poolt uus tee, öeldi, et ei taheta, et komisjon niipalju peab töötama, võtame uue seaduse ja uue komisjoni, kes selle seaduse vastu võtaks. (Chr. Kaarna, tões: Teie tõendate, et Teid löödi välja!) Aga mis siis neil komisjoni liikmetel veel vaja oli sinna minna, kui juba teine põhimõte vastu võetud. (L. Johanson, stp: Kelle süü? — Chr. Kaarna, tões: Omad mehed!) Ei või ju ükski komisjoni liige, kes seda asja lähemalt tunneb, seda võimalikuks pidada, et selle töö 10 päeva jooksul peaks läbi tegema. (Aruandja J. Holberg: Kange mees teeb kolme päevaga!) Ma arvan küll, et Teie selle nii ruttu läbi võite lugeda — Teie olete väle lugeja, aga seda nii arutada, et see põhimõttelikult selge oleks, ei saa. Nii näeme, et selle seadusega on keerdkäike löödud ja püütud kõik teha, et seda valmis saada ja maksma panna. Põhimõttelikult ei saa selle vastu olla, küll aga ei saa selle seaduse käikudega ja sisuga päri olla.

Peab ütleva, et komisjon on oma töö täiesti lõpetanud ja — hiilgavad tagajärjed — 18 miljonit juurde pannud, ja see on ilus hambaraha sellele seadusele. (Vahelhüüe paremalt poolt.) See on veel pluss, aga seadus ei jää selle juurde. Nii et ma olen öelnud ja kriipsutan veel kord alla, et Riigikogu ja Riigikogu erikomisjon, komisjoni aruandja ega ka Vabariigi Valitsus ei tea, kui palju see seadus maksab. See on see õnnetus, keegi ei tea praegu, mis ta maksma läheb. (T. Kalbus, tões: Miks ei tea! Teame küll!) Ja see on kurbloomus selle seaduse juures, aga seadus ise võetakse vastu ja pannakse maksma, kuna Riigikogu ega keegi ei tea, mis ta riigikassale maksma tuleb. Kas see ongi see suurepärane kokkuhoid, mida poliitilised rühmad komisjonis ja ka Riigikogu valimistel ütlesid: Meie tahame kokku hoida riigiasutusi ümber moodustades, tahame riiki tulevikus nii valitsema hakata, et rahva maksukoorem laheneks ja riigiaparaadi töö lihtsamaks läheb.

Võtame koosseisud ise ja vaatame, missugune lihtsus sealt välja paistab. (L. Johanson, stp: Teie teete valitsusele opositsiooni ometi.) Rahustage ennast, härra

Johanson, ma olen ka arvamises, mis härra Ast ühel koosolekul ütles, et ka opositsioon valitseb, ja ma arvan ka, et tööerakonna rühm peaks kaugel olema sellest, et välja anda raha nii palju kui võimalik on, ilma kaalumata. Arvan, et opositsioon peaks rõhku panema sellele, et koaleeruvad rühmad mitte rohkem välja ei annaks, kui riigi ja rahva kandejõud seda lubab. Ei saa olla seda, et opositsiooni teha ainult opositsiooni enese pärast, vaid et teatud rühmal on teised vaated meie riigi majanduspoliitikas ja ta jääb teatud motiividel opositsiooni. Aga sellest seisukohast välja minnes ei tohi lubatavaks pidada, et riigikassast antakse raha välja... (L. Johanson, stp: Jutt oli sellest, palju seadus maksab?) Kannatage natuke, ma räägin sellest ka. (L. Johanson, stp: Aga kuidas selle shminkimisega lugu on?) Härra Johanson, küsige seda nende käest, kes räägivad. Siis öeldakse siin, et eks valitsus tehku, ja valitsus peab seda tegema, mitte aga keegi muu. Nüüd küsime, kes siis see valitsus õieti on? Valitsus ei ole keegi muu, kui Riigikogu ise. (Naer.) Ja nüüd teie naerate, kuid vaadake, meie demokraatliku korra juures on see nii. Tööerakonna leht ju ise kirjutas, et tehti „kirbukriis“, ja nüüd otsitakse ja ei leita põhjust, miks kriis tehti. (Chr. Kaarna, töer: Noh, ega meie seda teha saanud!) Noh, vaadake, seal on see valitsus, valitsus ei ole midagi muud meie korra juures, kui Riigikogule alluv asutus. Kui Riigikogu ütleb, tee täna nii ja homme teisiti, siis peab seda ka valitsus tegema, ja kui ta seda ei tee, siis peab ta lahkuma. Meie riigis on terve võim antud Riigikogu kätte, ta kutsub kokku Vabariigi Valitsuse, kui aga on Vabariigi Valitsus lahti lastud, siis ei tea keegi, kes seda on teinud. Nüüd aga tullakse tööerakonna poolt ja seletatakse, et vaadake, valitsus on nii ja nii teinud. Olge lahked, kutsuge valitsus kokku, praegu on ju valitsuse kriis ja teil on võimalik seda teha. Olge lahked, tehke seda! Miks teie seda aga ei tee? (Vahelhüüe tööerakonna rühmast.) Jah, ma tean, et lugupeetud Riigikogu esimees on ka teiega kõnelenud, ja niiviisi teie öelda ei või. Tööerakonna rühm ütleb, et see valitsus ei kõlba... (A. Schulbach, töer: Ei kõlba!) aga kust sai siis alguse riigiasutuste koosseisude seadus, mis rahaasjanduse komisjonis oli? See sai alguse sealt, kus ka tööerakonna rühma esitaja istus, siis ta kõlbas küll, aga nüüd ei kõlba. (Chr. Kaarna, töer: Teie ise ju ütlete, et ei kõlba!) Ma näeksin hea meelega, et see seadus komisjoni tagasi läheks ümbertöötamiseks. (Chr. Kaarna, töer: Aga siis tulevad kangemad mehed komisjoni valida!) Jah, ega teie mind valida ei

saa, kui ma end valida ei lase. Kui tahetakse öelda, et valitsus on see, kes kõik selle asja on halvasti ajanud, siis peab ütlemä, et valitsus ei ole seda asja ajanud, siin on ainult jaanalinnu lugu, kes peidab oma pea liivasse ja arvab, et teda enam ei leita.

See on jaanalinnu poliitika, aga siis kui valitsus midagi esitab, vaat' siis, siis minnakse igal neljapäeval valitsusele kallale, ega see mõni ime pole. Nii näeme, et see põhjendus, nagu siin öeldakse, et valitsus peab üksi olema, kes seda teeks, see ei ole õige. Siin on suuremaulatusliku küsimusega tegemist. Siin on kõige õigem tee see, et peaks ära näidatama, kuidas Riigikogu tahab seda seadust näha. (L. Johanson, stp: 250 konstaablilt! Chr. Kaarna, töer: 250 konstaablittõmbasite maha, aga pärast hakkas hirm!)

Nurisetakse ja öeldakse, võib olla on see koguni põhjendatud, et meil riigiteenijate seisukord olevat raske. Ei tahaks siin öelda, et seda raskust ei oleks. Igal ühel on ju omad raskused ja vead. (L. Johanson, stp: Hommikul ütlesite, et ei ole raske, elukallidus on langenud!) Oodake, härra Johanson, ka Teil tuleb oma aeg kõnelda. Kuid mina küsiks, kellel meist praegu siis kerge on? Igal ühel on omad raskused, ja kui Teie maale lähete ja seal küsite selle halli põllumehe käest, kes seal põllul tööd rühkab, kui kerge temal on, siis saate vastuse, et ka temal olevat raske. (L. Johanson, stp: Küll see hall põllumees siunab kogupõllumehi!) Jah, see on ju ainult Teie arvamine. Need hallid põllumehed on siia saatnud 23 esitajat. Minu teadmise järgi ei ole need keegi muud, kui põllumehed, ja need on ka mind siia oma esitajaks valinud. (L. Johanson, stp: Kes härra Anniko siis saatsid?) Seal on teine poliitiline erakond.

Nii näeme, et see majanduslik raskus laieneb kõigi rahvakihtide peale, mitte üksi maal, vaid see majanduslik raskus on laiaulatuslik üle kogu Euroopa. Kui nüüd küsitakse, et mis sarnases seisukorras ette võtta ja kuidas selle peale vaadatakse, eriti maal. Kui Riigikogu valimiste eel minnakse maale ja lubatakse palju, kuna aga neid lubadusi teisiti teostatakse, — siis jätab see halva mulje. Kui ei usta, et maal praegune seisukord raske on, siis ei ole palju öeldud, et rahvasaadikud peaksid endale vaevaks võtma ja maale vaatama minema, kuidas seal lugu tõepoolest on. On ju meist igal ühel prii raudtee sõidupilet kasutada. (M. Juhkam, töer: Õnnetuseks!) Aga nüüd ei lähe teie kroonu kulul halli meest maale vaatama. Mispärast teie seda oma tasku peal teha tahate? Ma soovitaksin, et teie seda esiteks kroonu kulul teeksite, siis

võiksite kaugemale sõita, ütleme raudteest 60—70 versta eemalolevatesse kohtadesse. Kas teie kuulnud ei ole kõigist neist puudustest, mis praegu maal valitsevad, ja kas teie olete võrrelnud neid puudusi teiste puudustega? Kui teie seda veel teinud ei ole, siis peab selle üle ainult kahjatsust tundma.

Tuuakse võrdluseks ette ja öeldakse, lugupeetud rkl. härra Johanson'i poolt on isegi seaduseelnõu esitatud, milles on palgaalamäär ette nähtud ja selle seaduseelnõu seletuskiri on iseäralikult huvitav, sest seal on üksikud kalkulatsioonid olemas, mille järgi on välja rehkendatud, kui palju ühe inimese eluülespidamine maksma läheb. Ja leitakse, et ühe inimese eluülespidamine läheb kuus maksma 10.700 marka. Ma küsiksin nüüd selle seaduse alusel, kas maal elavad põllumehed teenivad nõnda palju, et nad kuus 10.700 marka palka saavad? Kas nad teenivad nõnda palju, et nad kõigealama riigiteenija palga saavad, see on 5.000 marka kuus? (J. Vain, stp: Teenivad kahe nädalaga nii palju.) Ma ei räägi juhuslikkudest andmetest, vaid põllumajapidamiste raamatupidamise talitus on selle välja rehkendanud, ja põllumajapidamise talituse alla kuuluvad paremad põllumehed, kuna viletsamad põllumehed sinna ei lähe. (Chr. Kaarna, töer: No jah, kust me seda teame, me oleme ju kuu pealt.) Ainult need põllupidajad, kes on kirjaoskajad, ainult need vast kuuluvad raamatupidamise talituse alla. Ma ei mäleta hästi, aga vististe on neid põllupidajaid seal üle 200, on vanu

see on iseasi, sest kui mõnel ametnikul kapitali on, siis ei saa seda ometi ta palgaks lugeda. Kapital on protsentides arvestatud. Kõik talu sissetulekud ja väljaminekud, inventuur ja amortisatsioon on arvesse võetud, nii et põllumehel päevas on 161 marka äraalamiseks. (A. Jõeäär, stp: Kes seda kontroleerinud?) Seda võib igaüks kontroleerida. Iga põllumajanduse raamatupidamise talituses olevad juhid ja instruktorid saavad põllutöoministeeriumi kaudu palka, nagu harilikult niisuguste kultuuriliste ettevõtete juures on ette nähtud. Seal on riigikontrollil õigus revideerida ja põllutöoministeeriumi poolt on keskseltse revideerimas käidud. (A. Jõeäär, stp: See võib õige olla, aga see on kõige halvem tunnistus meie majanduspoliitikast.) Härra Jõeäär, see on väga halvasti Teie poolt öeldud. Meie majanduslik konjunktuur ei luba teisi väljavaateid. Kui vaatame, mis põllumehel omal tulevad maksma põllusaaduste produktid eelmistel aastatel, käesoleval aastal on need halvemad.... (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kapitali protsent on 6. Amortisatsioon on jällegi üldistes määrustes ette nähtud: kivimajadel odavam, puumajadel kallim.

Ma loeksin ette kokkuvõtte ühe talundi kohta: Rukki kõigekõrgem puudahind on 303 marka ja kõigemadalam — 270 marka, talinisu kõigekõrgem hind — 490 marka ja kõigemadalam — 400 marka, odra kõigekõrgem puudahind on 303 marka ja kõigemadalam hind — 270 marka in...

mise sissetulekuga, 160 margaga, päevas läbi saavad, siis peab niisuguseid põllumehi olema, kes peavad end vähemaga läbi elatama. See on just neist põhjustest, et meie põllumajandus praegu äärmises viletsas seisukorras on. Kui aga veel selle põllumehe juurde tullakse ja tema käest veel rohkem ja rohkem saada tahetakse, siis läheb ka nende meel tõesti äärmisele meeheheitele. Teie, sotsialistid, ütlete küll, mis neil siis õige maksta on, rent on nii odav jne. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ma küsiksin, kust tulevad aga need summad pankadesse? Inimeste käest, ja muude hulgas ka põllumehe käest. Sest kaupmees ja tööstur võtavad raha pangast laenu näol. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ei, need on otsekoheised maksud, mida Teie väga pooldate. Teie ju ütlete, et paneme otsekoheised maksud rikkamatele peale, ja arvate sellega, et siis kaudsed maksud on kadunud. Põllumehel on väga palju tarvidusi, tema tarvitab soola, petrooleumi, rauda ja teisi hädalisi tarbeaineid. Kui ta neid ostab, siis on juba aine hinna peal pangaprotsent olemas ja ostja peab selle välja maksma. Teiselt poolt pannakse äri- ja pangaringkondadele suured maksud peale, kuid need maksud, nagu ma juba tähendasin, tulevad rahva käest, ja sellepärast ongi vaesem rahvas see, kes maksudest rõhutud saab. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kui tolliküsimus kõne alla tuleb, siis kõneleme sellest, kuid praegu ei taha ma rääkida tollidest, vaid otsekohestest maksudest, see viiks mind asjast kõrvale.

Kui läheme edasi ja võrdleme põllumehe ja riigiametniku tööpäeva, siis on siin hoopis suur vahe olemas. Riigiametniku tööpäev kestab 6 kuni 7 tundi, see on suuremal massil, juhtiv jõud teeb küll rohkem, tuleb varem tööle ja läheb hiljem ära, teeb rohkem tööd ja niisugust tööd, mida alam ametnik ei tee. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ta teeb mõttega ka kodus tööd. Kuid siin lepime juba kuidagi kokku. Ma ei taha sellest tüliküsimust teha. Küll aga teeksin tüliküsimuse sellest, kui teie tahaksite öelda, et riigiametniku tööpäev liiga pikk ei oleks, või kui teie seda ei ütle, et ta pikk ei ole, siis mina ütleksin, et ta võrreldes põllumehe tööpäevaga lühike ka ei ole. Ma eelpool tähendasin, et põllumees teeb kuni 12 tundi tööd ja see ei ole veel sugugi lühikene tööpäev. Iga põllumees tõuseb kell 5 üles ja läheb loomi söötma, ja võib olla õhtu kell 8 hobustele heinu andma. Meie ei saa kuidagi öelda, et põllumehe tööpäev talvel lühem oleks kui suvel, sest karjatamine ja muud talvised tööd, nagu heinaja puudevedu, tulevad ometi ka töö hulka lugeda. Näeme, et ei saa kuidagi põllumehe ja ametniku

tööpäeva pikkuse järgi võrrelda. Kui öeldakse, et riigiteenijatel palk väike on — ja ma ei taha ka praegu öelda, et ta kõrge oleks — kuid siis, kui leitakse, et palk väike, tuleb uusi tuluallikaid leida palga kõrgendamiseks. Üks tuluallikas on see, et tuleb rohkem tööd teha. Meil ei oleks vist midagi selle vastu, kui praegu 5000 marka palka saav riigiametnik ütleks, et ta teeb tööd 10 kuni 11 tundi ja tahab selle eest poole rohkem palka. (A. Jõeäär, stp: Kes meie põllumajandusliikude saaduste hinnad ära määrab?) Põllumajanduslik olukord on isesugune. Ilmaturg määrab ära põllumajandusliikude produktide hinnad. — Näeme ära, et tööpäev võiks teatava määrani pikem olla, ja see oleks üks moodus, kuidas inimene võiks rohkem teenida. Kuid meil tahetakse jääda selle printsiibi juurde edasi, et riigiametnik 6—7 tunni jooksul peab selle ära teenima, mida 24 tunni jaoks eluülespidamiseks tarvitab. Teised teevad 12 tundi tööd, et ära elada. See ei ole õige! Ja meil tuleb ka seda töötavat rahvaklassi silmas pidada, kes maal tööd teeb, mitte ainult kantseilaua taga. Töömehed on mõlemad. Ma ei hinda kantselei tööjõudu väikeseks, tema on omal kohal, aga ei saa ka öelda, et talumehe töö väike oleks. Ka neil on oma ülesanded ja oma tööd. Aga küsige, kas põllumees teeb lõbuga niikaua tööd? Ei tee! Aga ta ei tule teisiti välja. Oleks ju väga ilus, kui oleks mitu vahetust, üks töötaks 6 tundi ja siis tuleks teine ja töötaks ka oma 6 tundi. Aga kust võtta siis sissetulekuid? Neid ei ole kuskilt võtta, ja sellepärast on põllumees hädasunnil niikaua töötama sunnitud, ja ta teeb seda. Aga kelle juurde läheb see rahvaklass ja küsib palka juurde? Tal ei ole võimalik juurde küsida, ta peab sellega ära elama ja sellega arvestama.

Väga imelik paistab ka selles mõttes mõne rühma seisukoht, ja seda ka tööerakonna oma, kui nüüd võrrelda praegu kõike seda, mis on komisjonis väljendatud, ja kõike seda, mis lehes kirjutatakse. Need on kaks seisukohta. On väga huvitav, kui lugeda ühte artiklit „Vaba Maast“ nr. 47, kus lastakse „hää! rahva hulgast“ kirjutada ja võetakse see terve poliitika läbi ja tõendatakse (A. Anderkopp, tões: See oli ühe parempoolse härra kirjutus!) ...ja see ongi seda huvitavam, kui see on parempoolse härra kirjutus, nagu Teie ütlete, ja see leht ise pahempoolne on. (J. Vain, stp: Kuidas siis leht pahempoolne on, kui härra parempoolne oli? — A. Anderkopp, tões: Ega meie ei lase ainult pahempoolseid kirjutada — kirjutada võib iga üks.) Kui nüüd sellega päri olla, mis seal ette toodi, ja seal on võrdluseks ette toodud, kui palju meil ametnikke ja kuipalju mujal,

näiteks Venemaal. Aga selle kohta ei ole „Vaba Maa“ märkust teinud, et selle härra kirjutus õige ei ole, vaid ta on sellega väga nõus. Õeldakse, et riigiametnike meil on üks riigiametnik iga 50-ne elaniku kohta ja Venemaal üks iga 200 elaniku kohta. Tähen-

Ja siis rääkakse ka arst, et äkki Venemaal on väga kiire selles ühes, et need on palju ametnikke. Kui meil aga sellesst räägitakse, siis tähendab „Vaba Maa“ murru. Ta on, nagu üks inglise kirjanik püüdnud näidata, härra kahe nõus. Nii tuleb „Vaba Maa“ kirjutisest välja. Nii ei saa mitte. Kui tahetakse sirget joont poliitikas ajada, siis peaks seda otseselt välja ütleva. (Chr. Kaarna, tõetä: See asi on väga kirbu-krahu). Jost näpa töötajakonna politika, suunasugane kirbu kirbu.

Pragu näib, et need meie Riigikogu valimisi elati kokkuvõtte tühe oli, praegu aga otsitakse riigiametnikke näha ära. Järe peab selles juures olema ühena, et meil riigiametnikud on end eeskujuliku organiseeritud, need on suutnud seda peaaegu läbi viia, mida nad on tahtnud. Ei või enam rohkem soovida selle organisatsiooni juhtide käest, kui nad praegu on käte saanud. Selleks on nad väga mitmesuguseid teid ära kasutanud. Need teed ülevõtvad üksikute poliitiliste rühmade juurde Riigikogusse, ja sellepärast on siis ka — nii hea või halb, kui see ka on — nende põhimõtte läbi viidud. Isegi nii kaugele on minud, et komisjoni tööd on osa võetud, ja seda on komisjoni liikmed lubanud, mis minu arusaamise järgi õige ei ole. On täiesti õige, et meie kuulame organisatsioonide esitajad ära, paneme nende seove tühele, aga et nad algusest kuni lõpuni komisjoni tööd osa võtavad, seda ei saa õigeks pidada, sest raske on arutada koosseise ja palku, kui esitajad koosolekul on. Raske on võituse ositajal ja üksikute osakondade ja peavalitsuste esitajatel osa võtta ja seletusi anda. (A. Veiler, tõetä: Tuleb välja, et valitsus üksi pole arg, vaid ka härra Tonkinan on arg.) Ma ei ole arg sugugi, ma näen oma seisukohtadega atati välja. Praegu ma kõneleer ainult sellest, mida on tehtud.

Nii näeme, et meil minnakse liig kaugele, ja siis ei ole õige, kui need kaugeleminnekud on teatud mõju saanud leidid. Kuid kui tahetakse ametnikkude palku tõsta, siis on sellest siin kõneldud väga autoriteetlike isikute ja asutuste poolt. Siin on kaks moodust. Üks moodus oleks see, et võimalikult asutusi ja ametnikke kokku tõmmata, ja need, kes töö juurde jäävad, võimalikult kõrgemat palka saavad. Ja nüüd jõuaksime küsimuse juurde, mida lugupidatud Riigikogu liige Juhkam

huvitusega küsis, kus on koondamise seadus. Miks küsitakse seda? Kus see on? See ei ole mujal, kui magab Riigikogu komisjonis. Ometi on poliitilised erakonnad tarvilikuks tunnistanud, meil tarvis koosseise vähendada, ministeeriume vähendada. Aga vaadake, seadus ise ei rihku ei rihku ei rihku. (Chr. Kaarna, tõetä: Kas vähe organisatsioon, süüdistab Tõneman on koondamine see süüdist. Nüüd tuleb teil arvusse kirjutada ja vanid minnekud ära kinnitada, kui organisatsioonid sellest pääsivad riigikogu komisjonis, vga väidgin sellest ja oleksin küsinud, jayitusega, kui tautele on jõutud need ministeeriumide koondamisseadusega. Teda ei ole küsida äärmiselt. (L. Johanson, stp. Kuna ta on härra Pätsi käes.) See ei ole härra Pätsi käes, vaid komisjoni käes, ja kui komisjoni on andnud kottegi teile või aruandja kätte, siis ei tea mina sellest midagi. (L. Johanson, stp. Ma ei teie nii küsime teie aru.) Ma ei ole kindel, komisjoni vast. Kui komisjoni käes meile kätte andnud, siis ei saa meil teie küsida. (L. Johanson, stp. Küsimus on otsustatud ja aruandja käes.) Sellepärast ei ole rüütatud, et see küsimus paigast mihuks. See küsimus on iline, ja arvatakse, et see küsi suurt välisepuuri ei ole.

— Väga siin on aruandja põhiseaduse komisjoni küsimus ei tahy, mis on aruandja ja põhiseadusest ei rihku ka see mitte. Nii pean ma kubi kokkuvõttes ütleva, et see õige, mis komisjoni on praegu teinud, ei saa täies matuses rahuldav olla. Need põhjendused ja põhiseaduse selles seaduses mooduandvad oli võivad, ei ole nähtavasti komisjoni poolt küllalt kaalutud. (L. Johanson, stp. Lühikam võidakse tagasi.) Jah, komisjoni küll tagasi, mispärast üldse tagasi. Mina peadain riigiametnikke ja riigiametnikkude paigavõtmise mõeldud, et töös ole peab palka maksatama ja paigavõtmise peavad tõõtsid tööd teema ja need peavad kooskõas olema. Ja nii peaks komisjoni määrdeermisele võtma riigiametnikkude tööpäeva pikkuse ja töövõlakuse, aga seda küsimus puudutatud ei ole. Vaat' see ei ole seadus. Huvitav asi on siin see, kuidas palka määrata, kui ei ole inimeste käest tööd küsitud. Meil ei ole tarvis tööd küsida, vaid näeme aga palga ära. (Vahel hüüab.) Riigiametniste seadus ei tule selles kohta midagi, vaid see tühe, kui palju ametnikkudele tööd peale paneme. (L. Johanson, stp. Töönormid on ju olemas.) Väga kahtlane on see töönormide seadus praegu.

Ma ei saa komisjoni ettepanekuga nõus olla ja teen sellepärast ettepanekus seaduse eelnõu komisjoni tagasi anda. (A. Audekopp, tõetä: Kas oma või rühma nimel? — J.

Johanson, stp: Valitsuse nimel.) See huvitab Teid veel. (A. Anderkopp, tüer: Miks mittel)

Juhataja **M. Martna**: Kuulutan vee-
randtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 19.10 min.

Pärast vaheaja jätkub koosolek kell 19.30 m.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Juhataja **M. Martna**: Koosolek kestab
edasi.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kui vaadara esitatud seaduseelnõu, siis peab küll tunnistama, et see sõlm, mille kallal nii kaua töötati, on küll lahti, kuid mitte lahti arutatud, vaid lahti raiutud, on niiviisi lahti raiutud, et seaduseelnõu nähtavasti valitsuse enese erakondigi ei rahulda, sest nad on saatnud oma esitaja kõnelema, opositsiooni tegema selle elnõu vastu, mis esitatud oma koalitsiooni poolt. Peab tähendama, kui härra Tonkman vist oma rühma, võib olla, ka kõigi koalitsiooni-rühmade nimel — ma seda kindlasti ei tea — opositsiooni-kõnega esines, siis selles palju tõtt oli. See näitab seda, missuguse mõju all see seadus kokku seatud. Valitsusel on puudunud kindel seisukoht, valitsusel on olnud need kaks nägu, mida härra Tonkman ühel Inglise kirjanikul leidis olevat. Valitsusel on teatud argtus olnud selle seaduse välja-töötamisel. Kuidas valitsusel on kindel seisukoht puudunud, seda näitas alamkomisjoni koosolek, kus valitsus esines vist, kui ma ei eksi, 28 elnõuga. Võib olla, et neid natukene vähem oli. Olge head, öelge, kuidas saab komisjon tööd teha niisugusel puhul soovitatavate tagajärgedega? See on täiesti võimatu. Alamkomisjonis ei ole valitsuse esitajad, vaid seal rääkis valitsus härra Tonkman'i suu läbi. Seal ei võetud, ei saadud arvesse võtta seda elnõu, mis paberile pandud valitsuse poolt, vaid tuli arvestada sellega, mida härra Tonkman suusõnaliselt ette kandis. Tähendab, et valitsusel on kaks nägu olnud. Valitsus ei ole kõike julenud ise teha, vaid valitsuse aset täitis alamkomisjonis härra Tonkman. Kui lõppudelõpuks siiski seaduseelnõu arutamisega edasi jõuti, siis ei jäänud muud üle, kui uus esitada. Ja uuesti esitati Riigikogule seaduseelnõu. Ühelt poolt seaduseelnõu Riigikogus arutamine, teiselt poolt volituste nõudmine, aga need volitused olid valitsusel kõik aeg olemas ja neid volitusi on ta õige ohtralt kasutanud. Mis selle elnõu juures puuduseks on, on see,

et kõigepealt astmed ei ole õiglaselt jaotatud, nimelt alamastmete palgad on liig väikesed — 6.000.— algab ja 44.000.— lõpeb. Kui meie üksikute ametnikkude palkadele veel preemiad juurde arvame, näiteks, raudtee peadirektor, kes mõnisada tuhat aastas preemiat saab, siis tõuseb nende üksikute palk kaugelt üle 50.000, sel ajal, kui teistel ametnikudel palk ainult 6.000 ulatab. Mõned ametnikud on ainult 500 marga võrra palka juurde saanud, aga ka palju on neid, kes üldse midagi juurde pole saanud, vaid hakkavad ennem vähem saama. Nii et palgaredel ei ole õige, ja teiseks on koosseisudest välja jäänud ametnikud, keda võidakse igal ajal lahti lasta, kuna teised jällegi õigustatud seisukorda on paigutatud. Kui komisjonis küsiti, miks need ametnikud koosseisudest välja on jäetud, näiteks, raudtee konduktorid, ma saan aru, Vene ajal, kus maitse oli rohkem välja arenenud, sest seal oli teatud aristokraatia, kes oskas vahet teha enda ja lihtinimese vahel, aga meil seda aristokraatiat veel ei ole, ja kui nüüd küsiti, miks need ametnikud välja on jäänud, siis vastas üks minister, ta ei kuulu mitte põllumeeste hulka, vaid siia poole, et „muidu ei oleks kedagi välja jätta olnud“ — see on teine ebaõiglus ja teeb seaduseelnõu halvaks. Kolmas, see on ametnikkude liigitamine vabapalgalisteks ja ametnikkudeks. Kuidas palku juurde on lisatud, sellest ma juba kõnelesin, et mõnele ametnikule alamal astmel on ainult 500 marga võrra palka juurde lisatud, kuna mõned mitte midagi pole saanud. Aga komisjonis selgus, et ametnikul, kellel palk oli enne 13.500 marka, ei tohiks uus palk tõusta isegi 20.000 margani, kui oleks vastavalt tõstetud, aga ametasutused on tulnud ja on nõudnud 22.000 marka, öeldes, et siin on tegemist ametnikkudega, kelle käest diplomi nõutakse. Või on siin tegemist korporantidega, kus kirjutatakse üksteisele, et, armas kolleeg, muretse koht, ja lastakse vana vilunud ametnik lahti, võetakse uus oma-meas asemele. Ehk toome ühe teise juhtumise, kus ühes ministeeriumis oli ühe poliitilise ühtlasi ka demagoogilise aktsiooni juures paremaks käeks üks ametnik ja selle ametniku palka tõsteti 26.000.— peale, erakond aga nõudis, et tuleb võtta 28.000.— Enne aga ulatas palk 15.500.— või 18.000.— peale, mul ei ole see hästi meeles. Vaadake, umbes sedalaadi on väga palju neist palkadetõstmistest. Mõni võttis oma erilise kaitse alla tehnilised jõud, nagu insenerid, neile on palka tõstetud, aga sealsamas teised teatava ettevalmistusega jõud — juristid jne., on sootu allapoole surutud. On talitatud teatud kihtide, võib olla ka erakondlikkudes, aga kõige enam isiklikkudes huvides.

Mis puutub etteheidetesse, et ei ole kärpimisi läbi viidud koosseisu seaduses, siis ega neid kärpimisi alamkomisjonis algusest peale tõsiselt ei tehtud. Võtame konstaablite kustutamise, see 250 konstaabli mahakustutamine oli algusest peale naljana võetud. See oli sarnane kärpimine, millega võib teatud efekti saada, teatud muljet luua, et vaadake, mis meie nüüd teeme. Ja just see efekti loomine oli põhjuseks, miks opositsioon sellest kärpimisest osa ei võtnud. Aga mis on härra Tonkman, kes selle kärpimise tarvilikuks pidas, tegelikult korda saatnud? Ta on uue Ameerika leidnud, et igas ametasutuses peab olema peale direktori, peale juhataja, mingisugune uus jõud — peasekretär. Mis koht, mis kohused peasekretäril on, selle peale härra Tonkman ei vastanud. Peasekretär peab olema kantseleijuhataja 18.000-margalise kuupalgaga. Peasekretär pidi hiljem olema uus jõud, kes nüüd 26. — 28.000 marka kuus saama hakkab. Mis meie nägime? Härra Tonkman oskas valitsust juhtida ja viis peasekretäri instituudi läbi. Kui valitsus eelnõu esitas, olid kõik kohtadele järele jäetud, direktorid olid juurde tulnud. Mõnes asutuses on neid 20, kui nende asetäitjad ka arvesse võtta. Teedeministriumis on direktoritest päris uputus. Sellele on juurde pandud igal pool peasekretär, kes lõppude-lõpuks oma ülesannete poolest ikkagi kantseleijuhatajaks kujuneb. Kui niiviisi on talitatud, siis ei ole nendel inimestel, kes koosseisu on toonud ülearust ollust, õigus ette heitma tulla, miks teised ei ole kärpinud. Need inimesed, kes on ülearust pallasti toonud, need võiksid oma arvustustes tagasihoidlikumad olla.

Mis puutub alamaatesse palgaastmetesse, siis põhjuseks, miks neid tõsta ei või, on toodud seda, et siin on massilise nähtusega tegemist. Kui aga üksikutele kõrgemas palgaastmes veel tõsteti, siis öeldi, et see ei nõua ju suuri summasid. Need on üldised põhjendused ametnikkude palkade kõrgendamise vastu, ka veel see asjaolu, et elukallidus ei olevat tõusnud. Alles täna oli arutamisel rahaasjanduse komisjonis riigiametnikkude ja -töölise ühekordne toetusseadus, mil puhul valitsuse erakondade seisukohti selgemini näha võis, kui seni. Seal öeldi, et elukallidus on vähenenud, ametnikud võiksid veel kokkuhoidlikumad olla, võiksid ümber pöörata oma riided, ametnikud elavad paremini kui jõukate inimeste proud. Seda ütles härra Martinson, kes loodetavasti neid sõnu siit kõnetoolilt veel kordab. Härra Martinson leidis, et ametnikkude seisukord on sarnane, mis lubab neil end minkida, mis lubab kõiki neid mõnususid, mis jõukailgi, mis lubab kõigepeenemaid juukseõikamis-

ärised sisse seada. (M. Martinson, põl: Ärge sõna otsa rippuma jääge!) Seda Teie ju täna ometi ütlesite, et ametnikkude seisukord ei ole sugugi nii halb, vaid et ametnikkude keskel mingitakse. Vastan selle peale, et minkimist leiame igal pool. Kui mõnel armukene on, võib see ju ka mingitud olla. Ma ei ütle, et see tegelikult nii tarvitseb olla. (Vahelhüüe J. Holberg'i, põl poolt.) Härra Holberg ütleb, et omal kulul. Mul seda praktikat ei ole, kelle kulul ... (Vahelhüüe J. Holberg'i, põl poolt.) Ta ütleb, et riigi kulul seda teha ei saa. Aga kas ametnikud seda riigi kulul teevad? Ma usun, et nad seda ka riigi kulul ei tee. Siin seaduseelnõus ei ole puudrikaste ega erikulused selleks ette nähtud, vaid siin on ainult kindel palk. Muidugi, niisuguseid üksikuid nähtusi võib suure kogu juures ette tulla, selle vastu ei või vaielda. Siit tehakse järeldusi, et ametnikkude seisukord ei olevat halb. Nüüd on tehtud mingisugune patuoinas neist ametnikkudest. Riigi seisukord on raske, kes seda salgab, aga kelle kõrvadele ei ole see magus kuulda, kui öeldakse, et vaadake, teie seisukord on raske. Ka härra Tonkman ütleb, et ta tunneb meie seisukorda. Minnakse ametnikkude juurde ja öeldakse, et vaadake, kuidas seal tööd tehakse! Komisjonis öeldi, et ametnikud sel ajal, kui teised tööd teevad, see on kella 8 ajal hommikul, alles magavad. Võib olla neid nähtusi on, kus näiteks mõne ringkonnavalitseja uksele tuleb kella 8 ajal asjata koputada. Aga selle korra üle valvavad ometi ministrid, valvab valitsus. Kui ühelt poolt kõneldakse majanduslikkudest raskustest, aga teiselt poolt tulakse ja öeldakse, et vaadake, ametnikud nõuavad, üks deklaratsioon käib teise järgi, et muudkui antagu ja antagu, siis kahtlemata see inimene, kes ei ole teadlik neis asjus, usub, et see on riigiametnik, kes riigi pikapeale nahka paneb. Tähendab, on leitud niisugune patuoinas, kelle peale kõik süüd võib veeretada, nii et isegi Abja vabrikü põlemine ja direktorite vangivõtmise, kullafondi ja Harju panga asi ja teised sündmused varju jäävad. Nüüd on põhjus leitud, mispärast Eesti riigi majanduslik seisukord halb on. Eesti riigis on ametnikud olemas. Need ei ole palgata, vaid saavad palka, nende hulgas on neid, kes mingivad ja hiljaks jäävad. See on majanduselu probleem olnud, uus Ameerika on üles leitud, kui meie selle küsimuse lahendame, on kõik hästi. Niiviisi ei saa. Ei tule ära unustada, et ükski riik ei saa ilma ametnikkudeta läbi. Kui on teatud ülesanded täita, peab teatud määral ametnikke olema. Valitsusel oli ülesandeks seaduseelnõu kokku seada. Valitsus pidi selle niiviisi kokku seadma, et ametnikkude arv

vastaks neile ülesannetele, mis Eesti riigis tulevad täita, mitte rohkem ei olnud tal õigus mahutada ametnikke ja ka mitte vähem. Kui valitsus seda teinud ei ole, kes siis süüdi on? Härra Tonkman nõuab, et seda peaks meie komisjon parandama, aga niisuguseid parandusi rahvaesitusele, kuigi tema väga palju võib, ei saa nõuda, sest üksikasjadesse on võimatu tungida.

Koalitsiooni, või õieti valitsuse erakonna kõneleja heidab ette, et selle seaduse põhjenduseks ei ole tarvilikke andmeid olemas, kui palju ta maksma läheb. Aga hommikul ütles härra Tonkman rahaasjanduse komisjonis, et tema põllumees olevat ja sellejuures mitte kõige rumalam, — mis oleks siis tarvis selleks, et kätte saada, kuipalju see maksma läheb? — Summad ülevalt alla kokku arvata ja 12-ga kasvatada. (Vahelhüüded keskelt ja paremalt poolt: Seda on vähe, pensionid, korterid...) Selle kohta on meil andmed olemas. Kui palju meil pensionäre on, selle kohta on andmed olemas. Pensione juba makstakse ja kui palju sinna juurde tuleb, oleneb sellest, kui ruttu teenijad tööjõuetuks jäävad. See summa ei ole sarnane, mille üle tarvitseb kõnelda, siin on tegemist ainult mõnede miljonitega. Mis sellesse summasse puutub, siis ütles riigikassa juhataja, et summa on eelarves olemas, see summa on ka riigil olemas, isegi 200-margalise ülejäägiga. See summa on aga vähem, kui läinud aasta summa. Need andmed on olemas, ja valitsus pidi need andmed andma, sest see on valitsuse ülesanne, aga mitte komisjoni ülesanne.

Komisjonil tuli ka mitmesuguseid andmeid muretseda, ja tagajärg oli see, et teisel päeval pandi toime juurdlus vastavas ametkonnas ja tehti neile inimestele noomitus, kes olid komisjonile andmeid andnud. Valitsus ei taha, et Riigikogu komisjon enesele andmed erateel muretsesks. Kui komisjon siis endale andmeid ei saa, kes siis süüdi on. Täna oli teil kell 4 rühma koosolek, mispärast ei teinud teie siis oma Riigivanemale tarviliku etteheite?

Andmete muretsemine ei ole komisjoni ülesanne, vaid see on valitsuse ülesanne.

Edasi kõneldi korterirahast, 25%-st jne. Korteriraha asjus annab valitsus määrusi välja. On ette nähtud korteriraha 10.000 ja 5.000 marka. Seal on mitmesugused normid, alamatele on õige väiksed normid ja kõrgematele ametnikkudele muidugi suured normid.

Mis puutub hoolekande seadusesse, siis ei saa eitada, et hoolekande seadus ei ole tarvilik, see on tarvilik. (K. Tonkman, põl: Ei eita.) Kuid kahjuks ei ole see seadus ellu

viidud. Hoolekanne on see, mis meie riigielu segamini on ajanud. Hoolekannet meil ei ole.

Algkoolide seaduse peale jooksete teie tormi ja ütlete, et lastele ei ole tarvis VI klassilist algkooli. Aga mis tehakse? Kas see on õige nähtus, kui igaiüks, kellel maal vähegi raha, topib oma lapsi ülikooli? Kuipalju aga siin iga aasta riigil tuleb juurde maksta, sellega ei arvestata. Aga et üldine koolisundus läbi viiakse, enne kui see läbi on viidud, hakatakse juba selle vastu võitlema. Ma arvan, et see on ka meie riigi huvides, kui meie rahva üldine hariduse tasapind tõuseb. Väga vähe on sellest, kui üks või teine saab ülikoolis olla aastat 2, 3. Riigil on sellest tulu vähe, tulevad välja poolikud inimesed, nad ei leia omale teenistust, tööala. Kuid algkooliseadust teie meie rahva käest ära võtta ei saa. (K. Tonkman, põl: Kes seda tahab?) Algkooliseadus viiakse ellu ja tuleb ellu viia. Viimasel ajal on leitud, et meie kultuuri tõstmises liig kaugele läheme, et kultuurkapitalist tuleksid teatud summad anda loomade peale jne. Teatud vaen on loodud ka nende nõuete vastu, mis rahva huvidele vastavalt tingimata rääta tulevad. Kurdetakse, et maksud on kõrged. Tõsi, maksud on kõrged, kuid seda maksude kõrgust saab seda rohkem kanda enese turjal just kehvem kiht, mitte aga jõukam. Meil tuleb kehvema kihi käest maksusid otsekohe sisse, ilma et nemad sellejuures midagi varjata saaksid. Aga kes on siis sellejuures süüdi, et maksud kõrged on, kas riigiametnikud ja töölised? Kas nende palgad? Kui suur on tööliste sissetulek? Siin toodi andmeid praeguse töösturi keskmisest sissetulekust. Ega see tööliste sissetulek ei ole, mida statistika avaldab, ja meie ei saa sellega nii arvestada, kuidas maal põllumeeste sissetulekud on arvestatud. Kui hakkame arvestama, nagu teie seda maal põllumeeste sissetulekute arvestamisel olete teinud ja keskmise võtnud, siis tulevad siin ka need arvesse võtta, kes üldse mingisugust sissetulekut ei saa — ka töötatöölised — siis tuleb välja see keskmine arv, mida proletariaat saab. Teie olete maal võtnud arvesse kõik viletsamad kohad, on terve rida talusid, kellel üldse mingisuguseid sissetulekuid ei olnud. Nii tuleks siis ka töolistega arvestada. Terve rida majapidamisi on kahju andnud, ja kui teie kõiki neid arvesse võtate, siis saate nii väikse keskmise, ja kui hakkate palgalise keskmist otsima, siis võtke arvesse ka need, kellel sissetulekuid ei olnud, kellel neid oli pool aastat või vähem. Aga ma ei taha öelda, et põllupidajal seisukord hea oleks. Üksikui on seisukord hea, aga üldise majandusliku kitsikuse all kannatavad kõik. Aga kelle käes see valit-

sus kõik see aeg on olnud? (M. Laarman, põl: Paluge Jumala käest paremaid aastaid.) Miks ei ole meie riigi eelarvet vähendatud? Oleks ju võimalik olnud vähendada. (K. Tonkman, põl: Ei ole!) Aga mispärast ei olnud võimalik vähendada? (Vahelhüüe paremalt poolt.) Aga miks teie siis ei vähendanud? See on ometi teie valitsuse kokku seatud. Miks ei ole siis eelarvet vähendatud? Tuuakse isegi uued maksud juurde — kauba-veo tariifi hakatakse tõstma, tollimäärad on juba läbi viidud, ja seadus on praegu arutamisel, ja teie olite komisjonis need, kes selle poolt olid, et tollide tõstmist läbi viia. (M. Laarman, põl: Seal on vähendamised!) Vähendamine on üksikutel juhtumistel, need on sisseveo tollides ja paberitoll. Siin on tahtud teatud äridele rohkem sissetulekuid anda, sarnastele, kellel monopol on, näiteks kunstvõi valmistamise alal paar äri — neile tahetakse soodustusi anda ja on siis neile kaitseks tollid. See on teatav poliitika, mida aetakse. Alati muidugi ei ole põhjuseks fiskuse huvid, aga aetakse teatud kildkonna poliitikat, eriti tollide tõstmise juures. Aga teie olete selle vastu vaieldud, kui tollisid on vähendada tahtud ühel ja teisel puhul. Kui maksukoorem kõrge, siis olete ise selle juures süüdi ja süüdi on ka see vildak majanduspoliitika, mida teie olete ajanud, mis vesivõsusid on varem toonud ja ka edaspidi toob. Mis lugu see näiteks on, mis sündis Abjas? Riigikogus on ju öeldud, et pandagu vabrikud põlema ja mõni vabrik on ka põlenud, aga see on väga kurbi tagajärgi andnud. See on see teie retsept?

Valitsus on teie käes olnud ja Riigikogus olete teie ka enamuses olnud, teie oleksite võinud teha, mida soovisite, aga kui midagi tehtud ei ole, siis on selle juures tegemist üksikute saamahimuga — ma tarvitan härra Tõnisson'i sõna, — kes näeb ainult teatud kildkonna huvisid, aga rahva kui terviku huvisid tähele ei pane. See on saamahimu, mis kullafondi hävitas, see on saamahimu, mis riigi eelarvesse teatud otstarveteks liiga suured summad viib, ja see on saamahimu, mis meid viib viimase varanduse — metsade jagamisele. Ja kui see ka läinud on, siis on meil kõik kadunud, mis jääb siis järele? Järele jääb rahva füüsiline tööjõud, ja kui madalad palgad alale jäävad, siis ka see füüsiline tööjõud, tähendab meie rahva tervis, kaob. Ja osalt ongi ta kadunud. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Mis puutub metsade jagamisse, siis on see eriküsimus ja tuleb võib olla ehk juba lähemal ajal arutamisele. Kuidas see küsimus otsustatakse, seda meie praegu ette ei tea: kas tõesti siin saamahimu läbi lööb või suudetakse end taltsutada. Aga

kahju oleks, kui need varandused ka ära tarvitataks. Mis siis järele jääb? Mitte midagi. Selle juures on rahvas vaeseks jäänud, rahva ostujõud langeb, kuna teiselt poolt naeme, et just teised ringkonnad, need, kes saanud on, praegu elavad üle jõu, elavad paremini, kui seda meie olud lubaksid. Vaadake, kui palju meil joogikohti on ellu tõusnud, kui palju uhkusasju sisse veetakse, kui palju toreduste ja muu peale kulutatakse. Tähehdab, meil on kiht olemas, kes seda enesele lubada võib. See on kiht, kelle kätte on vee renud riigikassast rahva raha, nii et ühelt-poolt on rahvas iga aastaga vaesemaks jäänud, kuna teiselt poolt on üks kiht võinud enesele ikka rohkem mõnususi lubada. Ja kui nüüd selle kihi poolt tullakse etteheiteid tegema nendele, kelle seisukord on päev-päevalt halvemaks läinud, siis peab ütleva: see on täiesti südametunnistusetu tegevus. Nii ometi talitada ei tohiks.

Siin on kõneldud isegi palgamiinimumist, tööliste palkadest, ja et töölisel julgevad nõuda enesele palgakõrgendust. Palgakõrgendus, see on töölistel eluküsimus, ja ühtlasi on ta ka meie rahva eluküsimus. Kui meie rahvas surutakse seisukorda, kus ta tarvilikku ülespidamist ei saa, siis läheb ta vastu hävinemisele.

Härra Tonkman tähendas ka, et meil on väga väikese sissetulekuga inimesed. Seal on tal õigus. Väga väikese sissetulekuga on inimesi, need on väiksed asunikud, popsid, mõisatöölised ja maatainimesed, kõik need, keda teie poliitika on vastu seinu litsunud, ummikusse ajanud. Kui Teie nüüd tulete siia ja veel julgete hädaldama hakata, siis näitab see, et siin on tõesti kahe näoga tegemist. Kui neid summasid .. (Vahelhüüe asunikkude rühmast.) Väike asunik ei saaks ka metsa, kui metsad jagamisele läheksid, sest seal vahepeal olete teie. Aga kuidas on metsa saanud seni üksikud teie inimesed? Kas härra Tief ei ole saanud metsa? Vaadake, kas teie keskel ei ole inimesi, kes on metsa saanud? (Vahelhüüe paremalt poolt: Teile tuleks vitsametsa anda.) Mitte palgimetsa, vaid ilumetsa.

Mis puutub sellesse, et riigiasutuste koondamise seadus... (Vahelhüüe paremalt poolt.) Härra Tonkman küsib, kus see seadus on. Ma ütlesin, et see on härra Pätsi käes, ja see näitab, kuidas sealpool talitatakse: nende oma inimesed hoiavad seadust kinni. Vahepeal käib härra Tonkman kõnetoolil ja teeb etteheiteid. (K. Tonkman, põl: Seadus on komisjonis!) Komisjoni liikmed ütlevad, et ei ole enam komisjonis. Teil tuleb ligemalt järele küsida, enne kui Teie nende süüdistustega sealtpoolt tulete. Tõsi

on, et meie rahva või meie riigi majanduslik seisukord on raske, kuid need raskused on esile kutsutud just nende ringkondade poolt, kes istuvad seal (Kõneleja näitab käega paremale poole). Riigimajanduse raskusi suurendavad ka veel nõndanimetatud koonduaseasunikud, kes Riigikokku on tulnud selleks, et saada teatud kihile — ma ei ütle, et asunikudele, vaid ühele osale asunikudest kõiksugu soodustusi. See loob sarnase mulje, et sealt poolt ei taheta arvestada nende raskustega, vaid vaadatakse ainult, kuidas teatud väikesed ringkonnad oma huviseid saaksid rahuldada, ja sellega on siis kõik kätte saadud. Võib olla, et nad ei oska neist raskustest aru saada, siis kui nende käes on võim, ja see võim kasutatakse ära selleks, et vaesemaid kihte, see on töölisi linnas ja väikseid põllupidajaid maal rohkem ja rohkem allapoole suruda, nimelt välja võtta kõik see, mis sealt veel võtta on ja seda kõik äriilma kaudu ja igasuguste toetuste ning laenude näol.

Nii kaua, kui meil sarnane poliitika edasi kestab, nii kaua seisukord ei parane.

A. Laur (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu eelkõnelejad härrad Tonkman ja Johanson on käsitanud käesolevat seaduseelnõu mitmest küljest, — on käsitanud majanduspoliitilisest küljest, samuti ka sisuliselt. Mul ei jää palju enam juurde lisada, vaid ma tahan kui komisjoni liige tähelepanu juhtida ainult üksikutele nähtustele. Võib öelda, et ükski komisjoni liige, kes ka seal olid, alates põllumeeste kogudest ja lõpetades sotsialistidega, ei leidnud, et palgad tegelikult oleksid liiga kõrged. Seda ei konstateerinud keegi. Kuid igauks juhtis tähelepanu sellele, et meie riigi kandejõud ei luba palku kõrgendada ja sellepärast on tarvis palgad niisugused määrata, nagu seda lubab meie majanduslik jõud. Siin on tähendatud mitu korda, et meie riigi on kitsikusse viinud vildak majanduspoliitika. Arvan, et selles on süüdi kõik, mitte ükski parempoolsed rühmad, vaid ka sotsialistid ja tööerakond. Siin heideti ette, et koosseisud on aidanud seda majanduspoliitikat veel suuremasse ummikusse viia, kui ta seni on olnud. Siin ei saa süüdistada praegust valitsust ega ka meie rühma, sest meie rühm on õige üürikest aega olnud valitsuses ja selle üürikest ajaga ei oleks ta suutnud suurendada majanduslikku kitsikust ka sel korral, kui tema olemasolu üldse seda teeks. See poliitika algas juba siis, kui valitsuses olid ka tööerakond ja sotsialistid, ja see oli tõesti vildak poliitika. Majanduslikku kitsikust on õige suurel määral suurendanud ikaldusaastad. See oli 1923. aastal, kui algasid

ikaldusaastad. Ja sellest ajast peale on meie majanduselu aina tagurpidi läinud. Sest kogu riigimajandus oleneb ikkagi põllumajandusest. Meil teevad palgad õige suure osa eelarvest. Eelarve on ligemale 8 miljardit ja riigiametnikkude palkadeks läheb 3 miljardit, see teeb 35—37% eelarvest. Kui meie võtame, et meil on 1.200.000 elanikku, siin hulgas ka lapsed ja ka need, kes saavad riigilt toetust, kes aga riigile midagi ei maksa, ei otsekoheste ega kaudsete maksude näol, siis võib arvestada, et inimesi, kes riigile maksusid maksavad, on umbes 1 miljon. 3 miljardit, mis on ametnikkude palkadeks, jagades 1 miljoni peale, annab 3.000 marka iga inimese kohta aastas, see on summa, mis riigi kodanik peab ametnikkudele maksuma. Meie aga teame, et õpetajate palkadest peavad omavalitsused poole maksuma, siis veel kõik teised omavalitsuste ja eraasutuste ametnikud, nii et see summa, mis ametnikkude peale välja läheb, tõuseb kahtlemata kõrgemale. Nii võib arvata, et 5—6.000 marka tuleb igal riigikodanikul maksta aastas ametnikkude palkadeks. Meie aga näeme, et suur osa inimesi ajab õige piskuga läbi. Nii võib oletada, et meil on enam-vähem suuremaid maksumaksjaid umbes 500 tuhat elanikku, ja neil tuleb iga aasta umbes 10—12.000 marka ametnikkude peale ära kulutada, missugune summa paistab kaunis kõrge olevat. See teeb seisukorra raskeks ja on tüüritud selle poole, et ametnikke vähendada. Ametnikkude vähendamine on kaunis reaalne kuju võtnud. Ma võin seda tõendada ainult nende ministriumide kohta, kus ma aruandja olen, see on riigikontrolli, välisministeeriumi ja põllutööministeeriumi kohta. Näiteks oli välisministeeriumi keskasutuses kord 57 ametnikku, 1926. aastal — 34 ametnikku ja praegu on koosseisu seaduses ette nähtud 27 ametnikku. Tähendab, on üsna tublisti vähendatud. Riigikontrollis oli 1920. aastal 269 ametnikku, 1926. aastal 145 ametnikku ja praeguse koosseisu seaduse järgi 122 ametnikku. Seega üle 2 võrra vähendatud. Nii et vähendamise tendents on olemas. Aga selle tendentsi tagajärjel, mis on hea riigikassa seisukohalt, on suurenenud töötatööliste hulk, ning see on kurb nähtus. Meil vallandatakse ametnikke tegevusest, aga peab ütlema, nende inimeste seisukord on üsna raske. Erikomisjon, kes käesoleva seaduseelnõu läbi vaatas, suurendas palkade summat 18 miljoni marga võrra. Ja võib öelda, et Riigikogu ja valitsus, püüdes eelarvet mitte liiga suureks ajada, on sunnitud tulevikus jälle ametnikke vähendada. Nii et need, kes hoolitsevad praegu ametnikkude palgakõrgendamise eest, tüüriwad selle poole, et ametnikke hakatakse jällegi ametist vabas-

tama. Nagu teame, olid riigiasutuste koosseisud ja ametnikkude palgad selleks määratud erikomisjonis kaalumisel, ja komisjonis tõsteti pahempoolsete ettepanekul ja soovitusel palku ühtlustamise mõttes. Kuid ei või öelda, et see ühtlustamine igas kohas oleks õnnestunud, ja minu äranägemise järgi on nad rohkem segi aetud, kui enne. Võtame näiteks teedeministeeriumi. Seal saavad ekspeditiooni juhatajad 14.000 marka. Vanem tehnik sai 12.000 marka, ja meie tõstisime ta palga 14.000 peale, tähendab, vanem tehnik, kes oma iseloomu poolest on ikkagi noor ametnik, saab samasuguse palga, kui ekspeditiooni juhataja. See ei ole aga õige, sest ülesanded on kummagil täitsa lahkuminevad. See on üks näide. Aga ma tooksin kohtuministeeriumist näite. Seal tõsteti rahukogude kohtunikkude palku ühe astme võrra, mis annab lisakulusid $3\frac{1}{2}$ miljonit. Põhjus oli see, et need eelmisel aastal olla vähem saanud. Aga sealjuures jäetakse kõrgemate kohtute tegelased samale palgaastmele, mis enne oli. Valitsus on aga leidnud, et kõrgemate kohtute tegelased peaksid kõrgemat palka saama. Tõstes aga üksi rahukohtunikkude palku, rikutakse kohtunikkude palgade vahekorrad. Ja sellepärast ei olegi rahukohtunikkude palgade tõstmine soovitav. Üsikuid juhtumisi on muidugi, kus ühtlustamise mõttes palku tõsteti, eriti madalamatel ametnikkudel, mille vastu ei saa öieti vaieldagi. Kui aga oleks erikomisjon vastu võtnud sotsialistide ettepaneku, tõsta kahe alama astme ametnikkude palku ühe astme võrra, see on 6.000 marga pealt 6.500.— peale ja 6.500 marga pealt 7.000 marga peale, siis oleks see lisakulusid nõudnud riigikassa arvamise järgi 40 miljonit marka. Ja see oleks liig, see oleks eelarve lõhkiajamine. Ja sellepärast ei saanudki komisjoni enamus sotsialistide ettepanekuga päri olla.

Mina pean tähendama, et mina sain teatava kihil ametnikkude poolt anonüümkirja, kus mulle ette heidetakse, et mina olevat vastu seisnud palgade kõrgendamisele. See võis olla nii, võis ka mitte nii olla, kuid ütlen, mina piina selle üle ei tunne. Mina vähendusettepanekut ei teinud. Küll tahtsin selle juurde jääda, mis valitsus esitanud, kuna kõikide kõrgenduste poolt olla ei või. Minu südame-tunnistus sellepärast ei piina. Ennem piinab selles mõttes, et mõned teised ametnikud said vallandatud. Nende inimeste seisukord on kurb. Nemad peavad leivata jääma. (L. Johanson, stp: Siis ta ikka piinab Teid! Siis mingi südamearsti juurde!) Põhimõttelikult ei oleks mingil tingimisel kõrgendamise vastu olnud, aga ei võinud

kõrgendamist lihtsalt sellepärast lubada, et see oleks eelarvesse augu sisse löönud. Kõigest riigi kuludest kuni 35% läheb ametnikkude paljadeks. See on kõrge protsent, mis teataval määral riigi olemasolule suuri raskusi teeb. Ja nii kui härra Johanson tähendas, meie, asunikud, olla erilised isikud erilise kaitse alla võtnud, siis ei ole see õige, sest mina paljade tõstmiseks parandusettepanekuid ei teinud, nii et seda nimetada võiks, sest kõik, mis tehti, on sealt poolt tehtud. (L. Johanson, stp: Ega Teie ei tõstnud, Teie tahtsite peasekretärile tõsta!) Suurendus-ettepanekuid tegin mina võrdlemisi väga vähe, need on sealtpoolt tehtud, ja kui härra Johanson oma suurendus-ettepanekud tagasi võtab, siis olen mina valmis ka oma väheseid kohe tagasi võtma.

Minu arusaamise järgi on põllutööstusteeringis mõned palgaastmed tõepoolest madalamad kui teistes asutustes. Seal tehakse tööd mitte üksi hommikupoolsel tööajal, vaid ka õhtuti kella 6—7 ajal. Sellepärast oli põllutööstusteeringis tarvis teataval määral palku tõsta, see oli vajalik ühtlustamise mõttes teiste asutustega. Peasekretäri suhtes jätke aga mind rahule, selle palgatõstmist ei lubanud teie puht parteipoliitilistel põhjustel. Teie olete alati valmis palku tõstma, kas või 100.000 igale ametnikule kuus, teie ei arvesta eelarvega ega majandusliku kandejõuga. (L. Johanson, stp: Just kui ausamba avamisel!)

Juhataja **M. Martna**: Sõna on rkl. Holberg'il.

J. Holberg (põl): Lugupeetud rahvaesitus! Käesoleva eelnõu juures on võtnud sõna terve rida kõnelejaid, on rääkinud pikemalt ja püüdnud arvustada käesolevat eelnõu. Kahjuks pean tähendama, et ükski neist kõnelejaist ei ole otsekohe rääkinud käesoleva eelnõu kohta, vaid hoopis teistest, siia mitte puutuvatest asjadest. (Vahel hüüepahemalt poolt.) Samuti ka härra Tonkman. Räägiti rohkem majanduspoliitikast, maksudest nii kaudsetest kui ka otsekohestest, aga koosseisu seadust on kõige vähem puudutatud.

Kõigepealt tahaksin puudutada käesoleva seaduseelnõu iseloomu, mis tema kujutab, kas harilikku seaduseelnõu, mille jaoks on loodud kodukord ja mis peab arutusele tulema, nagu eelnõud, mis normeerivad ette teatud elunähtusi. Seda ei või öelda käesoleva eelnõu kohta. See ei ole oma iseloomu poolest seaduseelnõu, mis normeerib üksikute inimeste, indiviidide vahekorra. See on vormiline seaduseelnõu, mis käib põhjendusena teiste sea-

duseelnõude juurde, nagu riigiteenistuse seadus ja eelarve seadus, ja missuguse normeerimise kohta ei ole seisukohta võetud, kas ta peab kuuluma administratiiv-võimkonda, valitsuse või seadusandluse kompetentsi. Ta iseloom nõuab rohkem kuulumist valitsuse kompetentsi, mitte aga seadusandluse omasse.

Sellest seisukohast välja minnes on selge, et küsimuse otsustamise juures, mis esile kerkib, peab isesugune meetod olema. Sellepärast on härra Tonkman'i etteheide täiesti asjatu.

Ma ei saa omale ette kujutada, et meie oleksime täielikkude asjatundjatena kõikidel aladel käesolevat eelnõu arutada võinud. Iga tahes mina ei leia end, ja ma arvan, et ka paljud teised komisjoni liikmed ei leidnud end küllalt kompetentsed ühe või teise ametniku ülesvõtmiseks või mahakustutamiseks. (A. Tupits, põl: Mis jaoks seadust üldse siis arutada.) Ma tähendasin juba, et see on vaieldav küsimus, kas käesolevat seadust üldse seadusandlikust kogust läbi lasta, võib olla oleks palju otstarbekohasem olnud, kui selle oleks kinnitanud valitsus. Meil on palju küsimusi, mis puht vormiliselt kinnitatakse, mille kohta öeldakse ei või jah, näiteks välislepingud. Minu arusaamise järgi ei saa seda seisukohta kuidagi pooldada, nagu siin üksikute arvustajate poolt ette toodud, et meie oleksime pidanud komisjonis koosseisusid koondama. Täiesti õige on seisukoht, mida väljendas rkl. Johanson, et see on valitsuse asi, kuna koosseisund valitsuse poolt esitatud. Meil oli ainult võimalik öelda ei või jah. Ja komisjonis on suures enamuses küsimustes sellel seisukohal oldud. Ainult ühest küsimusest, mis komisjonile selge oli, nimelt rahaministeeriumi alal, asus komisjon valitsuse ettepaneku kohta eitaval seisukohal ja tõmbas ühe koha maha, aga ainult sellepärast, et see küsimus nõnda võrd selge oli, et selle juures ei olnud tarvis pikemat kaalumist ette võtta. Kuid üldiselt ei saaks ükski komisjoni liige end nõnda kompetentseks lugeda, vähemalt mina end küll mitte, et otsustada võida, kust maha tõmmata üks asjaajaja, üks nõunik või üks osakonna juhataja. Selleks peab ametkonnaga tuttav olema, peab asjaga kursis olema. Ei saa juhuslikult ühte teist kohta maha kustutada, ühe või teise asutuse koosseisu suurendada või vähendada, seda enam, et valitsus eelnõu juures ligi kaks aastat on põhjalikult töötanud. See oleks selle arutamise küsimuse kohta.

Edasi tahaksin peatuda selle juures, mis siin esile toodi riigiteenijate töö kohta ja palga kohta. Mina pean tähendama, et meie Eesti riigi ajal, mis puutub ametnikkude küsimusse, siis on kõige suurema energiaga ja tähele-

panuga käsitatud neid küsimusi, mis puutuvad riigiteenijate õiguste küsimusse, see tähendab, kuipalju riigiteenija peab palka saama, kuipalju puhkust, missugune ta pension peab olema jne., aga kahjuks pean tähendama, et ei ole küsimust käsitatud teisest küljest, nimelt, mis puutub kohustustesse, sest täiesti õige on, et kui kellelgi on teatavad õigused, siis peavad temal ka teatavad kohustused olema. Need on aga siin varju jäänud ja sellepärast ongi üksikute esitajate poolt tehtud liig palju demagoogiat selle küsimuse juures. Kui on pandud teatavad kohustused inimese peale ja kui ta neid korralikult täidab ja riigile kasulik on, siis ei saa selle vastu midagi olla, kui temale ka kõrgemat palka maksetakse. Aga et see töö ka produktiivne oleks, peaks suuremad nõudmised esitama — peaksime nõudma suuremat ettevalmistust ja suuremat haridust, aga teie näete, et meie koosseisude seadus seda nõuet ei esita. (A. Jõeäär, stp: Meil on seda haridust niipalju, et uksehoidjaks pakutakse ülikooli haridusega inimesi.) Meil on võetud kõige minimaalsemaks tingimuseks, et peab olema lõpetanud kõrgema algkooli. Meil on seda rõhutatud, et oleme demokraatlik riik ja ei tohi mingit diplomi küsimust tõsta, aga ma pean siiski tähendama, et kui kellelgi see paber on, siis on sellel ikkagi teatavad positiivsed küljed. Kui meie üldse mingisugust diplomi tarvilikuks ei tunnista, siis peaksime ka õppeasutuste suhtes eitavale seisukohale asuma, ei peaks neile mingit õigust andma, ka ülikooli küsimuses. Kui meil on niisugune kord seaduslikult loodud ja kui meie oleme seda kõike tunnistanud ja omaks võtnud, siis ma arvan, võtame meie seda seisukohta arvesse ka riigiametnikkude ametisse määramise juures ja anname neile ametnikkudele eesõiguse koha saamisel, kellel rohkem kogemusi ja vilumust.

Härra Jõeäär tähendas, et meil on palju haritud inimesi, kelle head diplomid olemas, aga nad on madalate kohtadega sunnitud leppima. See on seletatav sellega, et riigi algul on teatud hulk inimesi saanud kohad ja on sinna niiviisi broneeritud, et mingisugune vägi ei saa neid sealt lahti kangutada. Ja ma olen kindel, et ka meie seadusandlikus esituses see küsimus läbi ei lähe.

Edasi räägiti sellest, et riigiteenijad on vähe aega teenistuses. See vaade ei ole õige, et meie ametnikud peaksid töötama hommiku kella 8-st kuni kella 6-ni õhtul, sest inimese ei saa vaimlist tööd teha 12 tundi järgimööda. Ta väsib ära. Ma isiklikult ei saa töötada üle paari tunni vaimlist tööd. Ma arvan, et ka meie ametnikkude juures tuleb see esile, ja mingit kasu sellest ei ole, kui inimesed istuvad ruumides

hommikust õhtuni. Meie ametnikud tulevad kell kaheksa ametisse, kuid kaheksast üheksani ei tee nad peaaegu midagi, kulutavad ainult elektrit. Minu arvates oleks parem, kui töö algaks kell 9, ja riik saaks sellest ainult kasu. (A. Jõeäär, stp: Siin Teie eksite, hommikused tunnid annavad kõigeparemaid tagajärgi.)

Ma tahaksin veel peatuda veel ühe külje juures, mis annab ennast tunda, see on meie ametnikkude ettevalmistuse puudus. Preisimaal näiteks peab noor inimene, kes ametit tahab saada, palju ettevalmistatud olema, ta peab keskkooli lõpetama, vähemalt üks kuni kaks aastat ülikoolis õppima ja kaks aastat aspirant olema. Kui aspirandi eksam on ära tehtud, peab inimene veel neli aastat peaaegu palgata tööd tegema, ja alles siis võib ta koha saada teatud väikse palgaga. Kuid meie vaated ja seisukord ei lubanud sarnast olukorda sisse seada. See oli riigiteenistuse seaduse juures kaalumisel ja otsustati eitavalt.

Meie ametkonnades valitseb ka distsipliini puudus. Ülemus ei saa alluvas ja terves ametkonnas distsipliini maksuma panna. See tuleb sellest, et meil ei ole suudetud maksuma panna distsiplinaar-määrustikku. Distsipliini jaluleseadmisega oleks võimalik korda ametiasutuses tõsta. (Vahelhüüe A. Jõeääre, stp poolt.) Kui märkus küllalt tagajärgi annab. Meil ei ole märkuse süsteemi läbi viidud. Preisimaal näiteks, kui on mitu korda märkus tehtud, siis ta ei saa kas ameti- või palgakõrgendust, aga kui märkustel mingisugust tagajärge ei ole, siis ei ole temast ka mingisugust tähtsust.

Aga olgu kuidas on, arvustatagu käesolevat eelnõu nii palju kui tahetakse, või asutagu tema suhtes eitavale seisukohale, kuid ma tahaksin konstateerida seda suurt tähtsust, mis käesoleval eelnõul on, kui ta vastu võetakse, nimelt selles mõttes, meie mäletame väga hästi, kui palju aega võttis igal aastal koosseisude arutamine eelarve arutamise puhul, kui palju vaieldi ühe üksiku isiku koha pärast, ja ma tean juhtivate ametnikkude kohti, mis igal aastal tulid arutamisele, vormaliselt Riigikogu tõmbas nad maha, kuid ikkagi tulid nad jälle ilmsiks teise nimetuse läbi. (K. Tonkman, põl: Aga kui Riigikogu ei määra krediiti, mis teie siis teete?) Krediidi küsimus on teine asi.

Kuid igatahes riigiteenijad on iga-aastasest kohtumõistmisest vabaks saanud, ja rahvaesitus on oma töökoormat vähendanud. Ma ei taha öelda, et see seaduseelnõu ideaalne oleks, et liigitused otstarbekohaselt läbi oleksid viidud ja et ametnikkude ja vabapalgaliste vahekorrad oleksid kõige paremini selgitatud.

Minu meelest on meil palju ametnikke jäetud, see tähendab isikuid, kes ametkohtadel teenivad, sellepärast et meil on ametkohti, mille iseloom möödaminev. Need oleksid võinud jääda vabateenijateks, et valitsusel oleks võimalik olnud kokkutõmbamise juures kergemini tegutseda.

Peab tähendama, et meie oleme ühe raske küsimuse otsustanud, mida küll juba mitu aastat on arutatud, aga ühtki sammu edasi pole saadud. Riigiteenijate seaduseelnõu, mis tarvitamata on seisnud üle kahe aasta, on praegu võimalus tarvitusele võtta. See seisukord, mis siamaani kestis, on täiesti ebaloomulik. Võib tulla tulevikus korrigeerimine. Selle seaduseelnõu korrigeerimine ei ole nii raske kui teistel eelnõudel ja selles mõttes ei saa see mingisuguseid raskusi ega takistusi tegema.

A. Veiler (töer): Härrad rahvasaadikud! Katsusin hoolega kuulata eelkõnelejate väiteid ja pean ütleva, et peale Holberg'i ei peatunud ükski seaduseelnõu enese juures. Üks väide paistab kõigist parempoolsete rahvaesitajate kõnedest: kui riigil raskusi, siis on selles süüdi ametnik. Aga härrad rahvasaadikud, kui teie ei oska oma majapidamist nii sisse seada, et ots otsaga kokku tuleks, kas on see siis ametnikkude süü. Ei siin langeb süü majapidamise juhi — praegusel korral Vabariigi Valitsuse peale. Meil öeldakse: ametnikkude arv on suur. Kas saab korralik peremees sulast või tüdrukut selles süüdistada, et majas teenijate arv suur on, vaid siin ei ole peremees ise oma õigel kohal. Nii ka praegusel juhtumisel. Kui leitakse, et meil ametnikkude arv suur on, et nad tööd ei tee, siis on üks kindel ja selge, et peremees ei oska oma majapidamist nii juhtida, et iga teenija tööd teeb nii, kui ta tööd teha jõuab. Kuid üks asi peab ka selge olema: Kui inimene tööd teeb, siis peab ta ka vastavat palka saama. Viga ei seisa selles, et riigiametnikud kõrget palka saavad, vaid selles, et peremees ei oska teenijate arvu töökohaselt korraldada, viga on just praeguse valitsemise süsteemi juures. Kui härra Tonkman'i ettepaneku vastu võtaksime, mis on selle tagajärg? Härra Tonkman ise teab seda väga hästi. Kas ei ole peale ametnikkude arvu vähendamise komisjonis need ometi valitsuse poolt uuesti koosseisu võetud? (Vahelhüüded paremalt poolt.) See on nii. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Ka mina ütlen, et see ebaloomulik oli, aga praeguse süsteemi juures siplete teie kui kanad takus. Üks rahvasaadikutest ütles täna rahaasjanduse komisjonis, et meie praegune valitsus on arg valitsus. Nähtavasti tuleb see arg valitsus

uesti jälle pukki. Sellel valitsusel ei ole julgust oma majapidamist nii juhtida, et ta ühe osa inimesi, keda tarvis pole, lahti laseks. Kui eramajapidamises inimene omal kohal ei seisa, lastakse tema kohe lahti. Kuid praegune seisukord, kus valitsus vintsutab inimesi aastate kaupa päevast-päeva, on lubamata. Võtame näiteks kaubandus-tööstusministeeriumi kesk-asutuse. Juba eelarve-komisjonis juhtisin mina tähelepanu, et see täiesti loomuvastane, kui seal pikemat aega peetakse suurt ametnikkude personaali väljaspool koosseisu. Tuleb järeldada emba-kumba, kas on need hädatarvilikud töäjõud, või otsitakse nendele tööd. On nad tööpoolest hädatarvilikud, siis võetagu nad koosseisu. Küsimus nõuab selgitamist.

Huvitav on asjaolu, et ministeeriumide kokkutõmbamisest käesolev seaduseelnõu sõnagi ei kõnele. Seitsme ministeeriumi asemel räägitakse siin endiselt kümnest ministeeriumist. Jälle kaubeldakse ministrikohtade pärast. Härra Teemandil on kohatahtjaid palju, sellepärast ei saagi vist ministeeriumide arvu seitsme peale vähendada. Teil puudub selleks julgus. Kas arvate, et härra Päts ilmaaegu vastavat seadust oma käes hoiab? Kuskilt on temale kahtlemata nõu antud: ärme esitame seda 7 ministeeriumi seadust veel, sest praegu käib kauplemine 10 ministrikohta pärast. Ja võib olla, et see kauplemine tagajärgi annab, siis ei saa enam 7 ministeeriumi maksuma panna. (V a h e l h ü ü e K. Tonkmani, põl poolt.)

Mis meile, härra Tonkman, see annab, kui seaduseelnõu komisjoni tagasi saadame. Oleme mõlemad komisjonis puperdanud kuude kaupa. Just teie kui aruandja olite see, kes valitsuse juures iga päev juhtnööre käis saamas. Kuid avalikult ei julgenud valitsus oma õiget nägu näidata. (Hulgalised vahelhüüded ja müra.) Kui teie ei taha kuulata, siis minge välja koridori. (Vahelhüüe R. Vreeman'i, põl poolt.) Kahjuks ei tea mina Teie nimegi. Tunnen kõiki neid isikuid, kes parlamendis kuidagi silma puutuvad, kuid nähtavasti ei kuulu Teie nende liiki. (Vahelhüüded.) Ei saa ju nõuda, et mina iga vastutulijat peaksin tundma, ja kui inimene end ei tutvusta, ei või ju ka teada, kes ta on. (A. Tupits, põl: Aga Veiler'it tunneb igaüks.) Mind tunneb kahjuks või õnneks igaüks. (M. Laarman, põl: Ka „Lex'i“ nime all.) Jah, ka selle nime all.

Härra Holberg tähendas õieti, et kõrgemate ametnikkude läbi on sarnane õhkkond loodud, et ei saa kuidagi ametnikkude hulgas distsipliini maksuma panna. Meie kõrgemad ametnikud, kas ei oska distsipliini nõuda, või nad ei oska end maksuma panna. Kuid ka seda

ei saa jällegi ametnikkude süüks panna, vaid süüdi valitsuse saamatus. (Vahelhüüe J. Soots'i, põl poolt.) Ka Teie ametkonnas, härra Soots, on lohakusi, kuigi Teie kange käega mees olete. Võib olla, et need andmed, mis härra Laur ette tõi, õiged on, et ametnikud igale elanikule aastas 3.000 marka maksuma lähevad. Härra Laur arvab, et ametnikud teha meie riigi olemasolule raskusi. Minu arvates on see vale etteheide. Härra Laur, raskused meie riigi olemasolule ei tule mitte ametnikkude poolt, vaid nende poolt, kes seda suurt hulka peavad, nende poolt, kes neile vastavat tööd ei leia. Üht asja ei saa aga eitada, et ametnikud riigile tarvilikud on. Mitte ükski riigiasutustes, vaid ka eraasutustes, hakates kas või ametiühisuste kesknõukogust peale ja lõpetades põllumeeste kogudega, igal pool on ametnikud. Aga nähtavasti oskavad nad asja nii korraldada, et seal ametnikkude arv suur ei ole. Etteheiteid ei saa teha ametnikkudele, vaid etteheiteid peate tegema neile erakondadele, kes... (A. Laur, as: Teie olete 6—7 aastat olnud ministeeriumis, miks Teie siis ei teinud?) ...aga miks ei suuda valitsus seda praegu maksuma panna? Tema ei suuda ministeeriumide koondamist sel põhjusel läbi viia, et uue valitsuse kokkuseadmisel on tarvis 2—3 meest asunikkude hulgest panna ministriteks, aga 7-me liikmelise ministeeriumi juures ei saa seda.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Ei tahtnud küll sisuliselt seda seaduseelnõu puudutada, kuid et üksikud küsimused on üles tekkinud, siis tahaksin nende peale vastata, et sel alal vähegi selgust saada, kuid olen arvamisel, et seaduse II lugemisel nii kui nii üksikute ametkondade juures need küsimused pävakorrale tekivad, siis ei hakka ma kuigi pikalt nende juures peatuma. Pean tähendama, et see, nagu oleks valitsus siin saanud tegutseda koosseisude alal, ei ole õige, sest Riigikogu, kus vanematekogu ja rühmade esitajad esitatud olid, kui Vabariigi Valitsuse poolt see ettepanek tehti, vaidles selle vastu, ja ettepanek kukkus läbi. Selle kaudu oli vanematekogu otsustanud, et ta tahab seda seadust ise arutama hakata. (A. Tupits, põl: Härra Veiler, kuidas nüüd?) Nii on seisukord, ja põllumeeste rühma esitaja ütles, et Riigikogu ei saa seda teha, vaid seda peab valitsus tegema, kuid Riigikogu tegi otsuse, et küsimus peab 10 päeva jooksul lahendatud olema. Sellega oli juba ette öeldud, et siin midagi välja ei tule. Riigikogu tõstis krediiti 18 miljoni marga võrra, millega aga valitsus nõus ei olnud. (T. Kalbus, tõe: 2½ miljoniga oli nõus!) No ma arvan, härra

Kalbus, Teil on ometi taipu, kui suur on vahe 2½ ja 18 miljoni vahel.

Siis tähendas härra Johanson, et elukallidus ei olevat langenud, aga mida teie ütlete nende hindade kohta, mis, nagu praegu märgata on, tuntavalt on langenud. (L. Johanson, stp: Mis nimelt?) Või on langenud, liha on langenud, eriti loomaliha, puud on langenud jne. Kas ei ole siis langust olnud? (L. Johanson, stp: Kevadel langevad hinnad ikka.) Kuulge, härra Johanson, need langused olid juba sügisel. (M. Laarman, põl: Kartulihinnad on hirmsasti „tõusnud“.) Ja siis kartulihinnad, vaadake, mismoodi on need langenud, sügisel makseti kartulite eest veel natukenegi hinda, aga sellest saadik, kui kartul turule toodi, langesid kartulihinnad tuntavalt. (Vahelhüüe L. Johanson'i, stp poolt.) „Estonia“ ei saa liha eest rohkem hinda maksta, kui turuhind on. (Vahelhüüe.) On kaks „Estoniat“, härra Johanson, Teie segate nad ära. Üks on Eesti põllumajanduse keskkühisus „Estonia“ ja teine on külmetusmaja „Estonia“. (L. Johanson, stp: Ja kolmas on teater „Estonia“.) Nii näeme, et ainetehinnad on langenud. Kes sellega on kaotanud, kes võitnud? Kaotanud on põllumees, ta saab oma ainete eest vähem hinda. (L. Johanson, stp: Ja võitis „Estonia“.) Ma võin statistiliste andmete järgi selgeks teha, et põllumees on veel vähem palka saanud kui tänini. Sel alal on ometi teine pool võitnud, nimelt tarvitaja pool, müüja pool on aga kaotanud. Nii on siis tarvitaja aineid odavamini saanud, aga sellega ei ütle ma, et meil oleks elu odav. Ma tahtsin ära näidata, et meil on teatud artiklid, mis on praegu langenud ja mis meie rahva ülespidamise tähtsad ained. (L. Johanson, stp: Halb organisatsioon on süüdi.) Ei, see ei ole nii, härra Johanson. Härra Johanson, kui meie hakkame väljaveokaupadest rääkima, siis annab see hoopis teistsuguse pildi. Väljaveo-artiklid on ligi 1/3 hinnast langenud.

Härra Johanson tähendas veel, et meil valitsevat kildkonnapoliitika. Härra Johanson on kahjuks mitu korda toonitanud — meil valitsevat kildkonnapoliitika, kuid sisuliselt ei ole midagi rohkem ära tähendatud. Olen härra Johanson'ilt mitu korda küsinud, olge lahke, seletage, milles sisuliselt kildkonnapoliitika seisab? Härra Johanson ütleb lihtsalt — kildkonnapoliitika, kuid ei midagi rohkem. Lauseid võib väga palju lendu lasta, kui neil mingisuguseid tagajärgi ei ole. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Teie küsite praegu niisuguseid asju, millele ma otsekohe vastata ei või. Kui see Teid just huvitab, võin ma homme teateid muretseda ja siis Teile vastust

anda. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Miks teil „Estonia“ nii väga kipitab? Meil on ju teisi ärisid, kes välja veavad, eks te küsige nende käest. Tullles tagasi tähendan veel kord, et siin rõhutatakse, üks kiht olla ennast väga laiutanud jne. Niisuguseid küsimusi võib ju puudutada ja üles tõsta, kuid mitte ainult põllumeeste arvele kirjutada. Põllumeeste kihis ei ole mingisugust kildkonnapoliitikat, ei ole seal ka isikuid, kes nimelt üksiku kihi huvisid taga ajaksid, siin on tähtis vaid üldmajanduslik poliitika. See on meie poliitika, teist poliitikat meil ei ole. Siis tähendati veel, et põllumehed olla popsid vastu seinä litsunud, ja räägiti kehvikutest ja väikesest põllumeestest. Milles siis see popside vastu seinä litsumine peaks olema? Minu teadmise järgi viib väikepõllupidaja oma piima samasse meiereisse, kuhu suurmaapidaja — meil küll suurmaapidamist ei ole, aga ütleme teie arvamise järgi, et on — ühe lehma pidaja viib piima sinna samasse, kuhu kümne lehma pidaja, ühe sea pidaja viib sea samale turule, kuhu kümne sea kasvataja, ühe tiinu põllu pidaja harib oma põldu nendesamade abinõudega, nagu teine, kellel rohkem maad, nii kuidas harimine viisiks on. Aga milles siis seisab siin see vastu seinä litsumine? Vaadake, minul on niisugune tundmine, et teie olete need vastu seinä litsujad: teie tahate takistada igasugust väljavedu. (L. Johanson, stp: Halb organisatsioon on süüdi — väljaveo organisatsioon!) Teile on „Estonia“ valusaks küsimuseks, sest et see võtab vastu ka kehvikute piima ja saadab seda välisurule. (L. Johanson, stp: Aga mis ta maksab?) Seda, mis ta välisurul saab. Möödunud aastal maksis P. K. „Estonia“ 2 marka või naela pealt piimatoobile juurde ja kuuldavasti tänavu samuti — aga eks teised ärimehed maksa siis ka pärast piimatoopidele juurde. Nii ei ole sugugi õige, et põllumehed on need, kes teisi põllumehi vastu seinä litsuvad, ja teie oleksite need, kes neid välja aitavad. No näidake, kui palju teie sealt siis neid ära olete litsunud! Teil ei ole neid näidata. (L. Johanson, stp: Asunikud!) Need asunikud on teile valulapseks. Aga nad tulid teie juurest ära sellepärast, et teie nende huvisid ei kaitsenud, aga oleksite teie nende huvisid kaitsenud, nii nagu nemad seda näha tahtsid, siis ei oleks nad lahku löönud. Ja praegu — miks nad teie juurde ei tule? Sellepärast, et teie majanduspoliitika on teistsugune, kui nende oma. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Jagada enam ei saa. Ma ei tea, niisugust poliitikat ei ole üldse olnud.

Härra Johanson tähendas, et majanduslikud raskused olevat tekitatud põllumeeste poolt

ja asunikud aidata sellele kaasa. Neid jutte võib ju rääkida, aga need on alusest, sest majanduslikud raskused on riigi algusest saadik olnud ja kestavad edasi. Kui tahetakse raha niiviisi välja anda, nagu käesoleva seadusega seda teha tahetakse, siis ei ole ime, kui need raskused edasi kestavad. Kui aga summad saavad kalkuleeritud ja läbi vaadatud, siis ei tule neid majanduslikke raskusi enam niipalju ette.

Ma tahaksin veel peatuda peasekretäride juures. Härra Johanson oli kuri ja näitas minu peale, et mina olevat peasekretäri koosseisudesse sisse toonud ja ei ole põhjendanud, mida need peasekretärid tegema peavad. (L. Johanson, stp: Aga see on Teie leidus.) Jäägu see patent minule. Komisjon toetas peasekretäri kohta sellepärast, et ühtlust luua praegu olemasolevates ministriumides. Nimelt ministriumides ei ole ühtlust. Siamaani on sagedasti puudunud kõrgema haridusega isik, ja sarnast isikut on tarvis, et distsipliini ja korda luua. (L. Johanson, stp: Selleks tuleb linnavaht sinna panna.) Linnavaht on oma koha peal, aga mitte ministriumis. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) See on valitsuse asi, mina ei saa siin midagi öelda.

Tahaksin veel vastata paari sõnaga härra Holberg'ile. Härra Holberg saab aru, et vaimline töö olla raske ja kehaline mitte raske. Minu arusaamise järgi on iga töö, olgu see vaimline või kehaline, raske, kui ta inimest üle koormab. Kuid seda tööd, mida ministriumides tehakse, ei saa iseäraliseks vaimliseks tööks nimetada. Härra Holberg'il on siin oma sugune arusaamine.

Peale selle on öeldud, et kell 8 hommikul olevat raske üles tulla, see võib linnas raske olla, aga maal on põllumehed juba $\frac{1}{3}$ tööst teinud ja peavad juba sööma minema. Iga tahes härra Holberg'il on siin oma arusaamine.

Edasi tähendas härra Holberg, et koosseisude seadus kergendab tööd. Vaadake, sellel alal ei saa eelarves muudatusi teha. Kui on koosseis vastu võetud ja palgad kalkuleeritud, olgu head või halvad, võtame vastu. See seaduseandmine, noh see on raskem asi, võib katsuda teha. Meile paistab väga kerge olevat tulla ja seda seadust muuta. Noh, see seadusemuutmine ei ole kerge. Ei tohiks seadust, mis vastu võetakse, nii kergelt muuta. Ei tohiks sellele seisukohale asuda, kui seadus on valesti vastu võetud, siis hakkame teda muutma. Riigikogus on sarnane halb muutmiseviis teed leidnud, et liig kergelt võetakse seadusi vastu, ei tunta neid põhjalikult, ja pärast leitakse, et tarvis neid muutma hakata. Nii on meil palju muutmisseadusi. Juristid ütlevad, kui niiviisi edasi läheb, siis ei saa ükski aru, missugune kord meil maksev on. See on halb. Olgu

riigiteenijate seadus halb või hea, kui ta on vastu võetud, siis on selge, et ta pikemaks ajaks püsima jääb.

Siin tähendas rkl. Veiler, et mina olevat ametnikke söimanud. Kuid niisugust asja ei ole olnud. Üldse mina ei ole kedagi söimanud, vaid olen ainult seadust kritiseerinud. (A. Veiler, töer: Arusaamise üle üldse vaielda ei saa!) Väga kahju, kui Teie ka aru ei saa. Olen teatud seaduseelnõu juures kõnelenud, ja Teie arvasite seda söimuks. Siin on praegu ametnikud arvuliselt kõne all, aga see ei ole söimamine, kui öeldakse, et koosseisud liiga suured, või neid tuleb kärpida. Edasi tähendas härra Veiler, et kokkutõmbamine ei olevat tagajärgi andnud. Kui aga kokkutõmbamine rahaasjanduse komisjonis ei ole andnud tagajärgi, siis oleks võinud katset teha koosseisude erikomisjonis, kuid seda ei ole seal tehtud. (Aruandja J. Holberg: Asjatundjad!) Asjatundjaks iseennast tembeldada, ja öelda, et inimene asjatundja on, see on väga iseäralik otsus enese isiku kohta. Lugupeetud härra Holberg oli aruandja ja asjatundja, aga olge head, öelge, kui palju sisuliselt käesolev seadus maksma läheb? Aga komisjoni aruandja ja komisjon ei tea, kui palju see riigikassale kohustusi peale paneb. (Aruandja J. Holberg: Valitsus teab!) Kui valitsus teab, siis võtke seaduseelnõu umbes vastu. Kuid Riigikogu on võtnud selle sisuliselt oma algatusele ja öelnud, et ta ise tahab seaduseelnõu läbi vaadata. Kuid igas seaduseelnõus, mis Riigikokku arutusele antakse, peab täpselt ja selgelt esitatud olema, kui palju ta kulusid juurde toob ja missugune esitis eelmistest lahku läheb. Seda kahjuks meie asjatundja aruandja teinud ei ole.

B. Eilman (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Meil millegipärast on juba aastaid kestnud traditsioon, mis tekitab alalist vihavaenu riigiteenijaskonnas. Kui meelde tuletada varem vastuvõetud seadusi, näiteks riigiteenistuse seadus, siis juba selle seaduse arutamisel oli võimalik näidata, et selle seadusega ei taheta midagi muud kätte saada, kui tagasiminekut vanale iganenud tsaristlikule korrale. Ka käesolev riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palgaseadus ei tähenda midagi muud, kui jällegi tagasiminekut endisele vanale tsaristlikule korrale ja bürokraatismi süvendamisele.

Kõigepealt, kui peatume § 1. juures, siis võime tähele panna, et siin tahetakse uuesti seda vihavaenukinnast riigiteenijate keskele pa'sata ja seda muidugi selleks, et seda parem on segase meeolelu mõjul valitsusel ja valitse-

vatel kihtidel tegutseda. Käesoleva seaduse järgi jagunevad riigiteenijad liikidesse ja nimelt: määralisteks ja ülemääralisteks. Määralisteks teenijateks kuuluvad riigiteenijad jagunevad veel omakeskel liikideks, see on ametnikudeks ja vabateenijateks. Nimetatud seaduse erikomisjonis, kui riigiteenijate palgaseaduse § 1. juurde asuti, seletati valitsuse esitajate poolt, et see liigitus olla tarvilik selleks, et Riigikogul, samuti ka eelarve-komisjonidel oleks kergem koosseise läbi vaadata, et kui koosseisus olla väga palju ametnikke, siis raskestada see eelarve-komisjoni ja ühes sellega ka Riigikogu tööd. Teiselt poolt olid mõned kõrgemad ametnikud otsekohesemad ja ütlesid lausa välja, et see liigitamine olla tarvilik nimelt sellepärast, et kergem on alamastmelistest riigiteenijatest lahti saada, sest kui need teenijad kuuluda koosseisu, siis olla raskusi riigiteenistuse seaduse § 42., milline näeb ette, et teenijat ei saa ametiasutuse ülemus ise vabastada, vaid võib seda alles Vabariigi Valitsuse otsusel teha. See on ka arusaadav, sest meil on viimastel aastatel riigiasutustes valitسنud niisugune olukord, kus igapähe, kes ülemusele ei meeldi, püütakse vallandada, püütakse kõrvaldada. Sellejuures ei saa ära märkimata jätta, et suuresti on hoogu võtnud meil riiklikkudes ettevõtetes ja asutustes onupojoliitika. Juba rkl. Johanson tähendas, kus sõber küsib sõbra käest, kes ise juhtival kohal, et kuule, „kas sul ei oleks mulle kohta anda, olen ilma teenistuseta“, ning seal otsitaksegi sellele sõbrale koht, vallandatakse isik, kes ei meeldi ja võetakse asemele „kolleeg“. Niisuguseid nähtusi on tõepoolest olnud ja need nähtused on väga kurvad. Aga kuidas see mõjub meie riigiaparaadi peale, kui meie riigiteenijaid, kes aastakümneid on korralikult teeninud oma kohtadel, oma tööaladel, vallandada katsuksime. Kuidas see mõjub nende peale, kui neid arvatakse riigiteenijate hulka enam mittekuuluvateks. Ma olen kindlasti veendunud, et see kahtlemata avaldab suurt mõju töö intensiivsuse peale, sest kui keegi koha peale kindel ei ole, kui teda on koosseisust välja jäetud, kui teda on arvatud ülemääraliste hulka, siis temal tingimata see tunne on, et tema teenistus kuigi kaua kesta ei või. Tähendatud erikomisjonis seletasid ametiasutuste juhatajad küll, et keegi ei hakka riigiteenijaid sellepärast, et nad koosseisu ei kuulu, vallandama. Aga ma võin terve rea näiteid tuua, kus seda on praegu tehtud ja mis ka kahtlemata edaspidi korduma saab. Öeldakse veel niiviisi, et ega koosseisus olemine riigiteenijale mingisuguseid hõlbustusi ega kindlustusi ei anna. Minu arusaamise järgi ei ole see nõnda. Meie teame, et riigiteenistuse

seaduse järgi antakse riigiteenijaile, kes koosseisudes ette nähtud, vallandamise puhul 3 kuu palk. Peale selle jäävad nad reservi, ning riigivõim muretseb neile esimesel võimalusel teenistust. Need riigiteenijad aga, kes koosseisudest välja jäävad, jäävad neist võimalustest kahtlemata ilma. Minu arusaamise järgi ei ole see õige ning põhiseadusega kooskõlas. Põhiseaduse järgi on kõik kodanikud üheõiguslikud, ei ole mingisuguseid eesõigusi ega paheõigusi. Ja kui riigivõim annab seadusi, siis peab ta seda silmas pidama, et need seadused oleksid kooskõlas põhiseadusega. (Vahelhüüe aruandja J. Holberg'i poolt.) Kõik peaksid kuuluma riigiteenistuse seaduse alla, samuti ka koosseisude ja palgaseaduse alla. Ei tohiks olla mingisugust vahet nende juures, kes praegu seisavad kindlatel kohtadel. Võtame näiteks raudtee. Meie teame, et raudtee on üks tähtsam riigi elusoon, ning need, kes raudteel teenivad, teenivad riiki, ja neid isikuid peab riik ühtlaselt hindama. Kui koosseisust teatud liigid teenijaid välja jäetakse, siis kahtlemata sünnitab see pahameelt ja kutsub esile mitmesugused defektid. Seda aga riigi riiklik võim seaduste andmisel lubada ei tohiks. Komisjonis tähendas aruandja härra Holberg, et kui arvata kõik ametnikud koosseisudesse, kes praegu välja jäetud, siis tuleks neid riigiteenistuse seaduse põhjal vabastada, sest riigiteenistuse seaduses on ette nähtud hariduslik tsensus. Kui nad seda tsensusust välja ei anna, siis tulevad nad vallandada. Mina juba juhtisin komisjonis tähelepanu selle peale, et neid riigiteenijaid, kes käesoleva seaduse alt välja jäetud, on võimalik koosseisudesse üle võtta, sest riigiteenistuse seaduses on ette nähtud kord, mis valitsusele annab õiguse erandlikkudel juhtumistel ka neid teenijaid, kelle kõrgema algkooli haridust ei ole, teenistusse edasi jätta.

Ja ma usun, et siin ei ole mitte midagi katki, kui näiteks niisugustel teenistuskohadel seisvad isikud, nagu seda praegu raudteel on rööpaseadja, noorem konduktor, remonditööline, signalist, vedurikütja, veejaama masinist ja nii edasi, kuueklassilise algkooli haridusega ei ole — tähtis on vaid see, et nad oma ülesandeid, mis nende peale pandud, korralikult ja asjatundlikult täidaksid ja kui nad on seda teinud, siis ei tohi neid koosseisudest välja jätta, vaid neid peaks koosseisudesse võtma. (J. Fuks, as: Haridus ei maksa mitte midagi.) Härra Fuks, need on vanemad teenijad, kes aastat 20—30 juba teeninud, ja need teenijad lähevad varsti pensioni peale ja siis on võimalus võtta koosseisu neid, kel suurem haridus on. Aga vähemalt ei ole kuidagi mõeldav, et need kõrges vanuses teenijad hei-

detakse ilma põhjuse ta kõrvale. Ma usun, et hea peremees ka oma koera ei saadaks vihma kätte, vaid laseb ta kuhugi ulualla. (Vahelhüüe keskelt: Õige ilus võrdlus — riigiteenijad koertega!) See paistab välja sellest, et valitsus on seni riigiteenijaid, nimelt neid, kes madalamat palka saavad, võrrelnud koertega, sest vastasel korral poleks ta neid riigiteenijaid, kellel samasugused teened on riigi loomisel kui teistelgi, koosseisust välja jätnud.

Edasi. Mis puutub palkade vahetõrkesse, siis peab õigusega ütleva, et meil küünitakse endist Vene rada. Ka Vene valitsuse ajal oli säärase kord, et kõrgemad ametnikud pidid saama võimalikult suuri palku ning sellejuures igasuguseid eesõigustusi, ja väiksemad teenijad ja ametnikud — väikseid palku ja sellejuures ka väikseid õigusi. Ka meil, kui pilku heidame nende palkade peale, mis käesolevas koosseisus ja palkade seaduses Vabariigi Valitsuse poolt ette pandud on, siis võime päris kindlasti tunnistada, et meil ei ole Vabariigi Valitsus arvestanud olukorraga, vaid on välja läinud ainult diplomiseisukohalt. Isik, kellel on diplom, kellel oli valitsuse ees eestkostja, on saanud kõrgemat palka kui teised, ja sellejuures on alamastmelised teenijad surutud niisuguste palkade peale, mis nendele kuidagi viisi elamist ei võimalda. Palgaredeli järgi näeme, et 22. aste räägib palgast, mille suurus kõigest 6.000 marka. Kuid peab siin meelde tuletama seda, et need teenijad, kes koosseisust on välja jäetud, et nende palgad on veel väiksemad ja nende seisukord seda halvem, neist, kes 6.000 marka palka saavad. Komisjonis sotsialistide poolt tehtud ettepanek, et 22. aste

kustutada ja see ühe astme võrra edasi viia, kõrgemale tõstes, — lükati tagasi. Härra Laur põhjendas siit kõnetoolilt, kui oleks sotsialistide ettepanek vastu võetud, siis oleks see riigile umbes 40 miljonit marka kulusid juurde toonud ja sellega eelarve lõhki ajanud. Minu arusaamise järgi on see kartus põhjendamatu juba sellepärast, et see 40 miljonit meie üheksamiljardilise eelarve juures annab siiski ennast reguleerida, kui vaatame ainult teiste väljaminekute allikate peale. Võtame näiteks kas või sõjaministeeriumi. Seal võime meie vabalt 40 miljonit marka kokku hoida ja seda riigiteenijatele juurde anda. Nüüd läheme koosseisude eneste juurde. Härra Holberg tähendas, et meie ei ole kompetentsed kindlaks määrama koosseise ja ütleva, kus kohalt maha võtta ja kuhu juurde panna. Ka mina olen selles arvamusel, aga koosseisudes on niisuguseid kohti, mis otse silmatorkavad on ja kus võib vähendada, ja on ka neid kohti, kuhu tuleks ametnikke juurde võtta. Komisjonis on selle peale tähelepanu juhitud. Komisjonis ei ole aga need parandused vastuvõtmist leidnud. Ma loodan siiski, et Riigikogu teatavad parandused, mis sotsialistide poolt esitatakse, vastu võtab ja sellega riigiteenijate majanduslikku seisukorda, mis juba nii kui nii raske on, parandab.

8. Koosoleku lõpetamine kvoorumipuudumisel.

Juhataja **M. Martna:** Rkl. Vreeman'ilt on ettepanek, kvoorum kindlaks määrata. (Helistatakse kõrvalruumidesse.) Et kvoorum koos ei ole, lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.35 min.

Allkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abisekretär **J. Piiskar.**

